

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 30 czerwca 2022 r.

Poz. 2880

UCHWAŁA NR XXVI/308/22 RADY MIEJSKIEJ W STEPNICY

z dnia 21 czerwca 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stepnica na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stepnica na lata 2022-2025

w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Stepnica.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego

Przewodnicząca Rady Miejskiej w Stepnicy

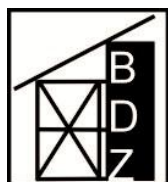
Agnieszka Makowska

Załącznik do uchwały Nr XXVI/308/22
Rady Miejskiej w Stepnicy
z dnia 21 czerwca 2022 r.

G M I N A
STEPNICA
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY STEPNICA
na lata 2022–2025

BIURO
DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW
W SZCZECINIE

Instytucja Kultury
Samorządu Województwa
Zachodniopomorskiego

GMINA STEPNICA WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTEKAMI na lata 2022–2025

Opracowanie:

*Biuro Dokumentacji Zabytków
w Szczecinie*

Szczecin 2022

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 7
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 8
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Stepnica	s. 19
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego gminy Stepnica	s. 37
5. Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Stepnica – ustanowienia prawne	s. 55
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań gminy Stepnica	s. 60
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego gminy Stepnica	s. 79
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami gminy Stepnica	s. 83
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 91
10. Kryteria oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 92
11. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 93
Załączniki (wykazy)	s. 99
Ilustracje	s. 104

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego – zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego gminy Sępólna przez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Obecną edycję Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sępólna na lata 2022–2025 zwanego dalej „GPONZ 2022–2025”¹ opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Sępólnie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, archiwum własnego Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które są przedmiotem „**GPONZ 2022–2025**”.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym.

Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021–2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego².

¹ Poprzednie uchwalone GPONZ dla gminy Sępólna obowiązywały w latach 2013-2016 oraz 2018-2021.

² Uchwała Nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 października 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593).

Główne materiały wykorzystane przy tworzeniu „**GPONZ 2022–2025**”:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021–2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2021r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), opr. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r³.
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”)⁴.
4. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stepnica z 2006 r. z późniejszymi zmianami – tekst ujednolicony z 2018 r. (zwane dalej „SUiKZP 2018”).
5. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa OT Szczecin: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, karty ewidencyjne miejsca pamięci narodowej, karty ewidencyjne miejsca pamięci poległych w I wojnie światowej.
6. Opracowania studialne – strona www UMiG Stepnica.
7. Konsultacja z UMiG Stepnica.

Bibliografia (wybór)

Berghaus H., *Landbuch des Herzogthums Pommern und des Fürstenthums Rügen*, II. Th. Bd. 6, Anklam – Berlin 1870.

Bronisch G., Ohle W., *Kreis Kamin Land. Im Auftrage des Provinzialkonservators*, Stettin 1939.

Brüggemann L.W., *Ausführliche Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes des Königl. Preußischen Herzogthums Vor- und Hinter-Pommern*, Stettin 1784.

Filipa Hainhofer a dziennik podróży, zawierający obrazki z Frankonii, Saksonii, Marchii Brandenburskiej i Pomorza w roku 1617, tłum. i oprac. K. Gołda Szczecin 2020

Gaziński R., Gwiazdowska E., Szukała M., Techman R., *Dzieje Stepnicy*, Szczecin 2014.

Gemeinden und Gutsbezirke der Provinz Pommern und ihre Bevölkerung, Berlin 1874.

Gemeindelexikon für die Provinz Pommern, Berlin 1908.

Łysiak W., *Grody, zamki, kościoły. Legendy i podania z Pomorza Zachodniego*, Międzychód 1995.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stepnica na lata 2022–2025 opracował zespół specjalistów Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie w składzie:

mgr Maria Witek – etnografka

³ Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

dr Anna Bartczak – historyczka

mgr inż. arch. Aleksandra Hamberg-Federowicz

mgr Kamila Wójcik – historyczka sztuki

mgr Agnieszka Osiak – historyczka

mgr inż. arch. Krzysztof Tymbariski

konsultanci:

mgr Waldemar Witek – rzeczoznawca Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków w dziedzinie: architektura i budownictwo, krajobraz kulturowy; specjalności: budownictwo ryglowe, ruralistyka oraz zespoły zabytkowe

mgr Paulina Kubacka – archeolożka, konserwatorka zabytków

Zastosowane skróty:

„ustawa oozionz 2003” – Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku

GPONZ - Gminny Program Opieki nad Zabytkami

GEZ - Gminna ewidencja zabytków

WPONZ - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

WEZ - Wojewódzka ewidencja zabytków

WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie

UMWZ - Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

ZWKZ - Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

SUiKZP - Studium uwarunkowań i kierunków Zagospodarowania Przestrzennego

m.p.z.p - miejscowy/e plan/y zagospodarowania przestrzennego

PZPWZ 2020 - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego

OKK - Obszary Kulturowo-Krajobrazowe

t.j. - tekst jednolity

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, t.j. Dz.U. z 2022, poz. 840), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (**burmistrz**, prezydent miasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu który przedstawia radzie gminy.
- Uchwalony program podlega publikacji w dzienniku urzędowym województwa.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Reasumując – podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest ww. ustawa z 23 lipca 2003 r. – o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2021, poz. 710 ze zm., zwana dalej „ustawa o ochronie zabytków 2003”), w której określono m.in. przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022”.
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021, poz. 56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest z a b y ł e k, którego definicja według art. 3 „ustawy oozionz 2003” brzmi:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** - *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek ruchomy** - *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek archeologiczny** - *zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- **historyczny zespół budowlany** - *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*
- **krajobraz kulturowy** - *przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;*
- **otoczenie zabytku** - *teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.*

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ożionz 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1479),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami
 - etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne – nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ożionz 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;

- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie zabytków nieruchomych podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2022 r, poz. 503) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ochronie zabytków 2003”. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o zabytkach 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „ustawą o zabytkach 2003” zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach

„Ustawa o zabytkach 2003” precyzuje w art. 18 ust. 1., iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- ❖ strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- ❖ planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłączonej strefy ekonomicznej,
- ❖ analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- ❖ decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez :

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji,
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z **art. 21 „ustawy o ożonizacji 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy o ożonizacji 2003”** wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z **ust. 2** wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

GEZ nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy o ożonizacji 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych (art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19, 1.2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!

Zmiana „ustawy o ożionz 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁵ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość **udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy**, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie w/w rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślania z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z WKZ.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy ożionz 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy.

Zmiany w „ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.” przeprowadzone w latach 2017–2022

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych – do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 – „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.”). Powołany został (art. 83b – „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.”) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81.1. „ustawa o ożonizacji 2003”)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), **w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;**
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 209 r. poz. 1287);
- ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (DZ.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;
- ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (DZ.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 782).

19 marca 2021 roku ogłoszony został jednolity tekst ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021, poz. 710). Wprowadzone zmiany dotyczą m.in.:

- wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości),
- uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

23 marca 2022 roku ogłoszony został nowy - **aktualnie obowiązujący** - jednolity tekst ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022, poz. 840), wprowadzający uregulowania zgodne z dyrektywą UE w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust.1. ustawy o samorządzie gminnym z 1990 r. (t.j. Dz.U. 2022 poz. 559) określa zadania własne gminy następująco: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (pkt. 9);
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów (zabytki techniki) oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleń zabytkowych cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

Inne istotne uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2022, poz. 503) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tj. Dz.U. 2021, poz. 2351 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1973 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1098z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych

wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe.

- ✓ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1947).
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1899).
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2020, poz. 194).
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1038 ze zm.).
- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2373 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. ustawa krajobrazowa (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Ustawa nakłada na władze samorządowe województwa obowiązki w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STEPNIKA

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.** (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- ❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy** przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- ❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**
(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

- ❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 roku ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia to znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

❖ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol ten, zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

Zgodnie z art. 12 „ustawy uo o zio n z 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 (z perspektywą do 2030)

Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., M.P. 2017 poz. 260.

W zapisach Strategii w punkcie 4. „Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).” Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI, zwany dalej „KPOZioNz” 2019–2022

(przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.⁶)

Okres realizacji ustalono na lata 2019-2022.

„KPOZioNz” 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Dokument zawiera ewaluację KPOZioNz na lata 2014–2017, w tym m.in.:

„Główną zaletą Programu 2014–2017 była jakościowa zmiana polegająca na zapoczątkowaniu planowania strategicznego na poziomie centralnym w obszarze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pilotażowy charakter dokumentu sprawił, że na etapie jego redagowania pojawiło się wiele wad Programu, które w konsekwencji uniemożliwiły i utrudniły realizację zawartych w nim zadań, zgodnie z przyjętym planem”.

Wśród wad wymieniono⁷:

- nadmiernie rozbudowana i szczegółowa warstwa opisowa, niezapewniająca przejrzystości, precyzji i elastyczności w późniejszej realizacji, przy czym ów brak elastyczności w reagowaniu na zmieniającą się sytuację oraz pojawiające się problemy okazał się najbardziej odczuwalny w zakresie planu finansowego i harmonogramu,
- brak czytelnego powiązania niektórych konkretnych zadań, składających się na poszczególne kierunki działania, z przyjętymi wskaźnikami realizacji,

⁶ Monitor Polski poz. 808.

⁷ Tamże, s. 8.

- brak dla części zadań wskaźników, podobnie w wypadku kierunków działania i celów szczegółowych,
- rozproszenie i nadmierna komplikacja struktury zarządzania i monitoringu realizacji zadań, brak jednego wystarczająco umocowanego (tj. dysponującego adekwatnymi narzędziami i odrębnym budżetem przeznaczonym wyłącznie na cele bieżącego zarządzania i monitoringu) ośrodka realizującego Program, podejmującego bieżące decyzje merytoryczne, w postaci osoby odpowiedzialnej personalnie za realne zarządzanie Programem,
- brak koordynatora Programu – osoby odpowiedzialnej za zarządzanie efektywnością i jakością realizacji Programu.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu 2014–2017, przy przygotowywaniu Programu 2019–2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu;
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

Cel główny **„Stworzenie warunków dla efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”** realizowany przez 3 cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania tj.:

Cel 1.: optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:

- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
- wzmocnienie systemu i ochrony na poziomie centralnym

Cel 2.: wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez:

- merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel 3.: budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez:

- upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Zadania realizowane w ramach programu to m.in.:

- szkolenia dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i pracowników służb konserwatorskich, m. in. w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej, którego podstawowym celem będzie dostarczanie wiedzy dotyczącej zasad konserwacji zabytków drewnianych;
- podniesienie bezpieczeństwa zabytków poprzez współpracę z właściwymi służbami;
- kampania społeczno-edukacyjna w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Realizacja Programu 2019–2022 jest prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Budżet Programu 2019–2022 wynosi 25.617 089,00 zł

Zarządzanie, koordynacja i monitorowanie Programem 2019–2022 należy do koordynatora Programu i jego zespołu, który ponosi odpowiedzialność za realizację Programu. W szczególności odpowiedzialność ta dotyczy identyfikacji problemów i zagrożeń dla realizacji założonych celów Programu ujętych we wskaźniki oraz sygnalizowania uzasadnionych korekt w sposobie realizacji Programu, włącznie z ewentualną koniecznością nowelizacji jego treści na drodze uchwały Rady Ministrów.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może w konkretnym i ściśle określonym zakresie zmienić zakres tej odpowiedzialności w aktach wewnętrznych, umowach i porozumieniach wydawanych i zawieranych w ramach realizacji Programu 2019–2022.

Osobą odpowiedzialną za koordynację i zarządzanie Programem 2019–2022 jest powoływany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego **Koordynator Programu 2019–2022 będący dyrektorem Narodowego Instytutu Dziedzictwa.**

Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest ciałem doradczym wspomagającym zarządzanie i koordynację „**KPOZiOnZ**” 2019–2022.

Podmioty odpowiedzialne za realizację:

- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- wojewódzcy konserwatorzy zabytków z obsługującymi ich urzędami
- dyrektorzy urzędów morskich z obsługującymi ich urzędami
- Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku
- *inne podmioty, angażowane w miarę potrzeby do wykonania konkretnych zadań niezbędnych do realizacji Programu 2019–2022, pod warunkiem, że koszty ich zaangażowania nie spowodują przekroczenia ustalonego budżetu Programu.*

Koordynator Programu składa sprawozdania z jego realizacji; Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co 2 lata przedkłada stosowne sprawozdania Radzie Ministrów.

OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. , Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030⁸

została przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r.

(Monitor Polski, Warszawa, dnia 8 listopada 2019 r., poz. 1060).

Strategia zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030.⁹

KONTRAKT TERYTORIALNY DLA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

(podpisany 12.11.2014 r., obowiązuje do 2023 r.) – z aneksem nr 2

W wyniku negocjacji strona rządowa i strona samorządowa ustaliły zmiany Kontraktu Terytorialnego. W dniu 5 maja 2017 r. projekt aneksu został zaakceptowany przez Radę Ministrów, a 23 maja 2017 r. przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała ZWZ Nr 816/17). Główne zmiany Kontraktu Terytorialnego Województwa Zachodniopomorskiego wprowadzane aneksem nr 2 dotyczą rozszerzenia i uszczegółowienia listy projektów kluczowych dla rozwoju regionu i państwa w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego, ale także innych obszarów m.in. ochrony zdrowia czy gospodarki niskoemisyjnej.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO do roku 2030

przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

Strategia wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja,

⁸ <https://www.miir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

⁹ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

„niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030.¹⁰

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO na lata 2021-2027

(obecnie trwają prace nad przyjęciem RPO WZ 2021-2027)

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Wsparcie pochodzące z Programu koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo. Celem strategicznym Programu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych (wersja z sierpnia 2021 roku)” wskazał m.in. priorytet 5: PRZYJAZNE MIESZKAŃCOM POMORZE ZACHODNIE zawierający cel szczegółowy (VI) – wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. W komentarzu podkreślono, że:

„Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu. Wyzwaniem w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związanym również z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej regionu, jest poprawa stanu zabytków.”

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO, zwany dalej „PZPWZ 2020”

(przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 roku)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa

¹⁰ <http://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>

i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

W „**PZPWZ 2020**” wskazano kategorię Obszarów Kulturowo-Krajobrazowych, które są zintegrowaną formą ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z ochroną wartościowych walorów krajobrazu – zarówno naturalnego, jak i antropogenicznego. Na obszarze województwa zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK, w zasięgu żadnego z nich nie znalazł się teren gminy Stepnica.

Ustalenia „**PZPWZ 2020**” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024, zwany dalej „WPONZ 2021–2024”

(przyjęty Uchwałą nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 28 października 2021 roku)¹¹

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

¹¹ Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„WPONZ 2021–2024” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa. Wobec innych właścicieli zabytków może pełnić jedynie funkcję wspomagającą, doradczą, opiniotwórczą.

Samorząd Województwa w ramach aktualnych możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPONZ 2021–2024” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie

i roboty budowlane), na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPONZ 2021–2024” to:

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego łąd przestrzenny województwa zachodniopomorskiego.
- II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywicznym I „Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego łąd przestrzenny województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność utrzymania spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z celami WPOnZ 2021–2024 oraz uwzględniania ich w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego, a także w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej i innych dokumentach programowych WZ, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego. Wskazano też na konieczność wspierania procesu opracowywania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków oraz monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków.

Cel operacyjny: „integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym” – m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, a także wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zabytków” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu;
- działania na rzecz utworzenia parku etnograficznego i tworzenia „Wirtualnego skansenu przy drodze OD STAREGO KRAKOWA DO NOWEGO WARPNA”;
- wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami („dobre praktyki” konserwacji i rewaloryzacji).

Cel operacyjny: „współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo zakłada wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz opieki i ochrony zabytków (np. gminne i powiatowe programy opieki, gminne ewidencje zabytków).

Cel perspektywiczny II „Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego”

zawiera trzy cele operacyjne, z czego jeden dotyczy **form finansowania zadań** związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego (np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków **i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków**) oraz z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne;
- działania na rzecz zagospodarowania obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: „tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami” kładzie nacisk na wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji.

Cel perspektywiczny III „Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne związane z edukacją

regionalną i promocją zabytków oraz walorów kulturowych regionu, w tym wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych.

Cel operacyjny: „edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego” wskazuje na następujące zadania:

- organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa, Europejskie dni Dziedzictwa, Noce Muzeów;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa;
- popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, ze szczególnym uwzględnieniem dynastii Gryfitów, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków;
- kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu;

POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

(przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodniopomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla Polityki kulturalnej województwa zachodniopomorskiego określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano:

„Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zasłóści oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych.

Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym, niż w innych regionach Polski.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

- Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

- Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodnio-pomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat."

**POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka, określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodniopomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana

z rozwojem kultury – w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

3.4. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU GOLENIOWSKIEGO

Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Goleniowskiego

Zgodnie z zapisami ustawy o ożozn 2003 obowiązek opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami spoczywa na zarządzie powiatu. Program ten winien zawierać cele, zadania i kierunki działań służące poprawie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, w realizację których angażuje się samorząd powiatowy. Dotychczas nie został opracowany tego typu dokument dla powiatu goleniowskiego, jego wykonanie planowane jest na 2022 rok¹².

Strategia Rozwoju Powiatu Goleniowskiego na lata 2014–2020 – jak dotąd opracowany został jedynie projekt z wynikami konsultacji społecznych i diagnozą stanu społeczno-gospodarczego

(<https://www.powiat-goleniowski.pl/material/projekt-strategii-rozwoju-powiatu-goleniowskiego-na-lata-2014-2020,6515.html>).

Program Polityki Rozwoju Powiatu Goleniowskiego

(Uchwała nr V/37/15 Rady Powiatu w Goleniowie z dnia 23 kwietnia 2015 r.)

W dokumencie (tabela nr 14.) omówione zostały cele strategiczne i operacyjne, działania oraz wskaźniki, wśród których uwzględnione zostały m.in. „4.1.1. Wsparcie idei budowy ścieżek rowerowych na terenie Powiatu Goleniowskiego, 4.1.2. Renowacja zabytków i starej zabudowy, 4.4.1 Promowanie potencjału turystycznego, 4.4.2 Nawiązanie współpracy z partnerami zagranicznymi”(Program Polityki s. 55-56).

Według dokumentu gmina Stepnica „najbardziej wykorzystuje swój potencjał turystyczny. W ostatnich latach w widoczny sposób wyróżnia się inicjatywą w obszarze województwa zachodniopomorskiego. W celu systematycznej poprawy warunków życia mieszkańców niezbędne staje się zdynamizowanie rozwoju Gminy Stepnica szczególnie w obszarze turystyki. W północnej części gminy znajduje się Park Natury Zalewu Szczecińskiego – prawie 4 tysiące ha wód, lasów i łąk o wybitnych walorach przyrodniczych. Wyjątkowe krajobrazy Puszczy Goleniowskiej i okolicznych miejscowości można oglądać z wieży widokowej na górze Zielonczyn z wysokości ok. 76 m n.p.m. Gmina Stepnica zachwyca unikatowymi malowniczymi krajobrazami. To miejsce może zachwycić szczególnie miłośników obcowania z naturą, a także turystów szukających ciszy i relaksu”. (Program Polityki s. 19-20).

¹² Źródło – ankiety Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie skierowane do starostw powiatowych, stanowiące podstawę sprawozdania z realizacji WPOnZ; stan na 31 grudnia 2021 roku.

W analizie SWOT w „mocnych stronach” wymieniono „Zasób zieleni i wód powierzchniowych – Puszcza Goleniowska, Jezioro Dąbie, Zalew Szczeciński oraz obszary Natura 2000 w zakresie rozwoju turystyki”; „w słabych stronach” podkreślono: „Nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny pod względem funkcjonowania akwenów wodnych, turystyki sakralnej, zabytków, szlaków turystycznych i kompleksów leśnych”, „Słabo rozwinięta baza rekreacyjna”, „Brak konkurencyjnego potencjału turystycznego w odniesieniu do innych regionów województwa zachodniopomorskiego”; w „zagrożeniach” zaznaczono „Bliskie położenie Morza Bałtyckiego zagrożeniem dla rozwoju lokalnej turystyki” (Program Polityki, s. 41.) (http://eregion.wzp.pl/sites/default/files/program_polityki_rozwoju.pdf)

Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Goleniowskiego na lata 2018–2021 z perspektywą do roku 2025

(Uchwała Rady Powiatu Nr XXVIII/297/18 z dnia 21 czerwca 2018 r.)

Program został opracowany dla osiągnięcia celów niezbędnych do realizacji ochrony środowiska na szczeblu powiatowym (Ustawa Prawo Ochrony Środowiska z dn. 27 kwietnia 2001 roku, Dz. U. 2016 poz. 672.).

W analizie SWOT w obszarze interwencji – zasoby przyrodnicze - wśród „mocnych stron” wymieniono „walory kulturowe, w tym występujące na terenie powiatu zabytki”; w „słabych stronach” podkreślono „brak środków pieniężnych na wyeksponowanie (rewitalizację) zabytków”, „słabo rozwiniętą bazę agroturystyczną”, w „szansach” ujęto „tworzenie ścieżek i szlaków ekologicznych zwiększających atrakcyjność istniejących i projektowanych form ochrony przyrody dla turystów”. Za „zagrożenie” uznano „zajęcie gruntów i wycinkę drzew pod nowe drogi ekspresowe”.

Dofinansowania remontu zabytków z budżetu Powiatu Goleniowskiego

Samorząd powiatu w latach 2019, 2020 i 2021 nie udzielał dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane przy zabytkach z terenu powiatu goleniowskiego¹³.

¹³ j.w.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STEPNIKA

4.1. POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina miejsko-wiejska Stepnica (powierzchnia: 294,16 km², w tym: 39,8% powierzchni stanowią wody, 30% lasy i 30,2% grunty rolne, tereny podmokłe i torfowiska; liczba mieszkańców: 4857) znajduje się w północno-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, w powiecie goleniowskim. Jej zachodnią granicę tworzy Zalew Szczeciński, od południa sąsiaduje z gminą Goleniów, od wschodu z gminą Przybiernów (obie w powiecie goleniowski), a od północy z gminą Wolin w powiecie kamieńskim.

Gmina Stepnica jest podzielona na 16 sołectw, a w jej skład wchodzi 18 miejscowości. Jest dogodnie położona w nieznaczącej odległości od Szczecina i portu lotniczego w Goleniowie, dobrze skomunikowana: przy jej granicy przebiega droga szybkiego ruchu S3, a przez całą gminę biegnie droga wojewódzka nr 111 (łącząca Rectaw z zachodnią obwodnicą Goleniowa), która stanowi trasę alternatywną dla osób jadących nad morze.

Około 96% gminy znajduje się na terenie obszaru Natura 2000. Położenie nad płytkimi wodami Zalewu Szczecińskiego z wygodnymi plażami, z dużym obszarem Puszczy Goleniowskiej sprzyjają rozwojowi turystyki i aktywnego wypoczynku przez cały rok.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Na potrzeby niniejszego opracowania za optymalny wariant rysu historycznego dla obszaru Gminy Stepnica przyjęto syntetyczną formę.

KALENDARIUM:

Neolit (ok. 3000 p.n.e.) – pierwsze ślady osadnictwa w okolicy dzisiejszej Stepnicy

Młodsza epoka brązu

Kultura łużycka

VI-IX w. – napływ ludności słowiańskiej, brak grodów, osady typu otwartego

1269 – w dokumencie Barnima I pojawia się nazwa *Stepnisa* (prawdopodobnie rzeczka Stepnica)

1278 – pierwsza wzmianka dokumentowa o miejscowości Stepnica, Barnim I nadaje szczecińskiemu mieszczaninowi Gottfriedowi von Breslau w lenno okalające ją wody zalewu oraz samą wieś

1280 – pierwsza wzmianka o Żarnowie (Alt Sarnow)

1291 – pierwsza wzmianka o Stepniczce (Klein Stepenitz), książęta Bogusław IV, Otto i Barnim przekazują część wsi rycerzowi zakonu joannitów Gerhardowi von Gollnow, lenno obejmuje też 2/3 wsi Gąsierzyno (Ganserin)

1291 – pierwsza wzmianka o Kopicach (Köpnitz)

- 1299 – Friedrich von Hindenburg darowuje swoje ziemie klasztorowi cysterek z Wolina, w ich rękach m.in. 1/3 wsi Gąsierzyno; od 1361 w ich rękach cała wieś
- 1318 – pierwsza wzmianka o Ceretin Czarnocinie (Zartenthin)
- 1318 – książę Warcisław sprzedaje wieś Kopice wraz z karczmą klasztorowi w Wolinie
- 1321 – pierwsza wzmianka o wsi Widzieńsko (Hohenbrück); od średniowiecza funkcjonuje tu młyn wodny
- 1347 – Barnim III dzieli grunty stepnickie między kapitułę kościoła Mariackiego w Szczecinie a klasztor cysterek w tym mieście
- 1394 – pierwsza wzmianka o wsi Łąka (Lanken), gdy książę Bogusław VIII potwierdza akt sprzedaży części wsi klasztorowi w Wolinie przez Ludeke von Massow
- 1406 – pierwsza wzmianka o kościele w Stepnicy (proboszcz Hermann Heger)
- 1492 – pierwsza wzmianka o kościele w Żarnowie
- 1560 – utworzenie dóbr książęcych na zsekularyzowanych dobrach kościelnych (domeny książęce w Szczecinie i Wolinie)
- 1587 – biskupstwo kamieńskie zakłada w należącej do niego części Łąki folwark; druga część wsi należy do rodziny von Zastrow, a od 1792 do von Flemingów; trzeci folwark w XIX w. wielokrotne zmiany właścicieli
- 1590 – pierwsza wzmianka o Jarszewku (Jassow am Haff), choć wieś należąca do von Flemingów ma rodowód średniowieczny
- 1594 – informacja o kościele z kamienia polnego w Kopicach
- XVI/XVII w. – w Stepnicy funkcjonuje książęcy dwór myśliwski, a na terenach późniejszego Zielonczyna (Graseberg) wieża widokowa
- 1617 - wg Filipa Hainhofera Stepnica *wybornie położona i ma wiele pomieszczeń, i choć bez murów okolnych, to do miast niemal zaliczyć ją można*
- Ok. 1564 – pożar Stepnicy, spłonął m.in. kościół
- 1626 – kolejny pożar niszczy Stepnicę, spłonęło kilkanaście zabudowań
- 1618–1648 – wojna trzydziestoletnia, w której trakcie tereny księstwa ulegają wyludnieniu i zniszczeniom gospodarczym
- 1653 – reces graniczny dzieli Pomorze między Szwecję a Brandenburgię, tereny gminy Stepnica znajdują się po stronie szwedzkiej
- 1679 – postanowienia pokoju w Saint Germain, kończącego kolejny konflikt szwedzko-brandenburski, oddają tereny gminy we władanie Brandenburgii
- XVIII – założenie osady olęderskiej Śmięc (Schminz)
- 1724–1725 – plany założenia wsi Miłowo (Flacke)
- 1727 - budowa wiatraka w Kopicach
- 1739 – wielki pożar niszczy Stepnicę, po nim następuje zmiana układu zabudowy (m.in. powstanie placu wokół kościoła, uregulowanie głównej ulicy)
- 1740 – założenie kolonii na pld. od wsi Gąsierzyno (24 rodziny)
- 1741 – założenie wsi Piaski Małe
- 1741 – wybudowanie nowego kościoła w Stepnicy
- Poł. XVIII w. – budowa ryglowego kościoła w Stepniczce (wg projektu J.G. Damesa)
- 1751 - wzmiankowana leśniczówka na terenie Widzieńska
- 1752 r. - założenie folwarku domenalnego w Piaskach Małych (Sandhof); od 1802 r. w rękach prywatnych; 1832 – ponowna parcelacja
- 1753 - budowa kościoła ryglowego w Kopicach

2 poł. XVIII – powstawanie na terenie obecnej gminy nowych wsi w ramach tzw. kolonizacji fryderycjańskiej

1777 – założenie kolonii olęderskiej Żarnówko (Neu Sarnow); później – w l. 60. XIX w. przekształcona w majątek z dworem i folwarkiem; własność rodziny Ferno, właścicieli także majątku w Reclawiu; po 1945 przyłączono do niego osady Glinka (Glinkermühle) i Podbrzezie (Eichhoff)

1787 – zostaje założona wieś Zielonczyn, funkcjonuje leśniczówka

1787 – osiedlenie 24 rodzin kolonistów - założenie wsi Budzień (Schützendorf)

1794 – kolejny pożar w Stepnicy

XIX w. – powstanie folwarku w Czarnocinie, założenie osady śródleśnej Machowica (Neuschneidemühl)?, osady Świętowice (Schwantefitz, Schwantewitz) i kolonii Laszczka (Laasche) (po 1945 włączona do Żarnowa)

1805 – pierwsza wzmianka o folwarku Bogustawie (Birkenwalde) założonym przez zarządcę dóbr państwowych Castnera na zakupionym gruncie starego folwarku stepnickiego

1816 – założenie osady Racimierz (Hermannstahl) jako kolonii domenalnego folwarku w Żarnowie; potem w rękach m.in. von Puttkamerów

1818 – w wyniku reformy administracyjnej tereny należące do obecnej gminy Stepnica wchodzi w skład powiatu kamieńskiego (Landkreis Cammin in Pommern) w Rejencji Szczecińskiej (Regierungsbezirk Stettin)

1825 - pożar niszczy zachodnią część wsi Budzień, m.in. szkołę

1826 – odbudowa Budzienia, w tym budowa nowej szkoły

Poł. XIX w. – Czarnocin w rękach von Puttkamerów, założenie folwarku

Poł. XIX w. – przebudowa i rozbudowa kościoła w Żarnowie (prace od 1843, w l. 1852–1853 budowa wieży, ukończenie robót przy prezbiterium w 1859)

1860 – zostaje wybudowana starołuterańska kaplica w Racimierzu

1867 – wielki pożar folwarków funkcjonujących w Łące; po 1945 część wsi Racimierz

1867 – płoną dwa z trzech folwarków w Łące

1871 – **Gąsierzyno** – 562 osoby (z których 420 urodziło się we wsi) w 130 gospodarstwach domowych, 74 budynki mieszkalne; **Racimierz** – 615 mieszkańców (tylko 328 urodzonych we wsi), 123 gospodarstwa domowe, 58 budynków mieszkalnych (w ramach gminy wiejskiej wybudowania: **Laszczka** i **Dębiany** (Eichholz) – 204 osoby, 14 budynków mieszkalnych; owczarnia **Skotniki** (Hammelschäferei) – 54 osoby, 8 budynków mieszkalnych); **Kopice** – w gminie wiejskiej 942 mieszkańców (w tym urodzonych we wsi 635, 920 ewangelików, 12 innego wyznania chrześcijańskiego 10 wyznania mojżeszowego), 231 gospodarstw domowych, 141 budynków mieszkalnych, (w gminie poza wsią: osada biedniacka **Czarnocin** 6 osób, 2 domy, folwark **Bachorze** (Haffhusen) – 9 ludzi, 1 dom, wyrobisko torfu **Lisia Kępa** (Fuchsbrink) – 7 ludzi, 1 dom); majątek Czarnocin, 195 osób (w tym 71 mieszkających od urodzenia), 30 gospodarstw domowych, 9 budynków mieszkalnych **Łąka** (gmina wiejska) – 80 mieszkańców, 14 gospodarstw domowych, 9 budynków mieszkalnych; **majątek Łąka A** – 62 mieszkańców (w 34 od urodzenia), 10 gospodarstw domowych, 6 budynków mieszkalnych; **Żarnowo – część szlachecka** – 226 mieszkańców (w tym 107 pochodzących ze wsi), 48 gospodarstw domowych, 21 budynków mieszkalnych (w tym leśniczówka – 4 ludzi, 1 dom); **Żarnowo – część**

królewska – 550 mieszkańców (w tym urodzonych na miejscu 287), 105 gospodarstw domowych, 59 budynków mieszkalnych (w ramach gminy młyn wodny **Glinka** – 82 ludzi, 7 domów oraz leśniczówka **Podbrzezie** – 5 ludzi, 1 dom); **majątek Żarnówko** – 148 mieszkańców, 24 gospodarstwa domowe, 10 budynków mieszkalnych; **miasteczko Stepnica** – 1641 mieszkańców (w tym 919 urodzonych w Stepnicy), 393 gospodarstwa domowe, 166 budynków mieszkalnych (w gminie liczone także **torfowisko Genzkego** – 8 ludzi, 1 dom); **Stepnica – wieś** – 2353 mieszkańców (145 urodzonych we wsi), 73 gospodarstwa domowe, 27 budynków mieszkalnych (w granicach gminy wiejskiej liczone są: kolonia **Świbno** (Schiebenhorst) – 27 ludzi, 3 domy, wybudowanie **Wierzchosław** (Amalienhof) – 4 osoby, 1 dom, leśniczówki: **Rehdamm (brak polskiej nazwy)** – 6 ludzi, 1 dom i **Sikorze** (Schöneich) – 8 ludzi, 1 dom); **Stepniczka – miasteczko** – 518 osób (288 osób urodzonych na miejscu), 133 gospodarstwa domowe, 61 budynków mieszkalnych; **Stepniczka – wieś** – 437 mieszkańców (w tym 213 od urodzenia), 78 gospodarstw domowych, 44 budynki mieszkalne (w granicach gminy wiejskiej liczone: wieś **Milowo** – 175 ludzi, 22 domy, kolonia **Zielonczyn** – 113 ludzi, 6 domów); **Widzieńsko** – 204 mieszkańców (w tym tylko 59 urodzonych we wsi), 31 gospodarstw domowych, 22 budynki mieszkalne (w dane o gminie wiejskiej wpisane: leśnictwo – 11 ludzi, 1 dom, leśniczówki: **Grzybnica** (Honigkathen) – 7 ludzi, 1 dom i **Kokorzyce** (Köckeritz) – 27 ludzi, 3 domy, wytwórnia węgla drzewnego **Rogów** (Rehbock) – 8 ludzi, 1 dom, młyn wodny **Machowica** – 15 ludzi, 1 dom); Wierzchosław – 484 mieszkańców (w tym 353 urodzonych we wsi), 89 gospodarstw domowych, 59 budynków mieszkalnych (do danych gminy wiejskiej wliczone jest **wybudowanie Gaje** (Schmelzenfort) – 11 ludzi, 1 dom); wiatrak holenderski **Krakówko** (Gnageland) – 141 mieszkańców, 28 gospodarstw domowych, 9 budynków mieszkalnych (w ramach gminy liczone miejsce produkcyjne **Genzenruh** – 11 ludzi, 1 dom i **Crampe** – 3 ludzi, 1 dom); kolonia **Piaski Małe** – 105 mieszkańców, 23 gospodarstwa domowe, 14 budynków mieszkalnych (gmina wiejska obejmuje wybudowania **Polchoberg** – 34 ludzi, 4 domy, i **Elsenhorst** – 39 ludzi, 4 domy); kolonia **Budzień** – 264 mieszkańców (176 urodzonych we wsi), 58 gospodarstw domowych, 33 budynki mieszkalne (w zestawieniu gminy wiejskiej liczone wybudowanie bez nazwy własnej – 46 ludzi, 6 domów, **leśniczówka Gaje** – 7 ludzi, 1 dom); majątek **Bogusławie** – 71 mieszkańców (tylko 10 tu urodzonych), 11 gospodarstw domowych, 5 budynków mieszkalnych; wieś Jarszewko – 271 mieszkańców, 55 gospodarstw domowych, 36 budynków mieszkalnych, majątek Jarszewko – 37 mieszkańców, 7 gospodarstw domowych, 3 budynki mieszkalne

1878 – płonie większość wsi Gąsierzyno

1881 – odbudowa ryglowego kościoła w Gąsierzynie

1903 – doprowadzenie do Stepnicy linii kolei wąskotorowej

1905 – miasteczko Stepnica – 1576 mieszkańców (w tym 1 katolik, 8 żydów), 459 gospodarstw domowych, 168 budynków mieszkalnych, obszar 211,3 ha; Żarnowo szlacheckie – 165 mieszkańców, 35 gospodarstw domowych, 22 budynki mieszkalne, obszar gminy - 296,6 (w jej granicach kolonia Bórne – 64 ludzi, 11 domów, Larse – 6 ludzi, 1 dom); Żarnowo królewskie – 485 mieszkańców, 100 gospodarstw domowych, 71 budynków mieszkalnych, obszar gminy 1187,4 ha (w jej granicach liczone Dębiany – 24 ludzi, 3 domy, Large – 64 ludzi, 10 domów; Wierzchosław – 425 mieszkańców, 96

gospodarstw domowych, 60 budynków mieszkalnych, obszar gminy 891,1 ha (w tym Gaje – 11 ludzi, 2 domy); Miłowo – 266 mieszkańców, 52 gospodarstwa domowe, 31 budynków mieszkalnych

I. 20. XX w. – na placu przy kościele w Żarnowie ustawiony zostaje obelisk poświęcony poległym w I wojnie światowej mieszkańcom, nasadzenie dębów; 2014 – pomnik przeniesiony na cmentarz komunalny

wojny światowej?

1945 – w wyniku walk ucierpiała wieś Kopice (spłonął kościół, płonęły dachy domów), mocne zniszczenia w Świętowicach

1945-1946 - Stepnica nosi nazwę Stobnica, obecną nazwę wprowadza rozporządzenie ministrów Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 12 listopada 1946 roku; włączenie do niej wsi Czerwonak

1948 – gmina wiejska Stepnica zostaje ustanowiona jako jedna z dwunastu gmin wiejskich powiatu kamieńskiego

1.10.1954 - gromada Stepnica wchodzi do nowoutworzonego powiatu goleniowskiego

1.01.1973 – utworzenie gminy Stepnica w ramach nowego podziału administracyjnego kraju i likwidacji powiatów

1973 - odsłonięcie pomnika ku czci żołnierzy 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki walczących w 1945 roku na wybrzeżu Zalewu Szczecińskiego

1975–1998 obszar gminy Stepnica jest częścią województwa szczecińskiego

1983 – powołanie do życia Gminnego Klubu Kultury

1984 – rozpoczyna działalność Zespół Ludowy „Stepniczanie”

1995 – podpisanie umowy partnerskiej z gminą Mönkebude (Meklemburgia-Pomorze Przednie)

1996 – utworzenie Gminnego Ośrodka Kultury w Stepnicy (od 2020 – Miejsko-Gminny)

1996 – ustanowienie herbu gminy Stepnica

1996 – zawieszenie kursów kolei wąskotorowej; na początku XXI wieku linia zostaje rozebrana

1999 – w wyniku reformy administracyjnej gmina Stepnica wchodzi w skład powiatu goleniowskiego

2006 – pierwszy odpust św. Jacka

3 czerwca 2008 – w porcie w Rotterdamie uroczyste nadanie statkowi duńskiej firmy Maersk imienia „MS Maersk Stepnica”

2010 – oddanie do użytku wieży widokowej na wzniesieniu na pld.-wsch. od Zielonczyna

1.01.2014 – Stepnica uzyskuje prawa miejskie, a gmina status gminy miejsko-wiejskiej

2019 – w gminie 4883 mieszkańców, 957 budynków mieszkalnych

4.3. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY STEPnica

Ziemia stepnicka charakteryzuje się czytelną formą średniowiecznego osadnictwa, uzupełnioną kolonizacją olęderską i okresu fryderycjańskiego. Zachowały się tutaj materialne świadectwa dziejów tych ziem od neolitu, poprzez ślady osadnicze

z czasów kultury łużyckiej, po średniowieczne wsie ludności stowiańskiej, tworzącej wraz z późniejszymi kolonizatorami niemieckimi państwo Gryfitów, przejęte w XVII wieku przez Szwecję, a następnie Brandenburgię – Prusy, okres rozwoju gospodarczego podczas umacniania się państwa pruskiego w XVIII wieku, XIX-wieczną industrializację, zmiany polityczne i ustrojowe po 1945 r. Każdy kolejny etap w historycznym rozwoju tych terenów pozostał utrwalony w krajobrazie.

O krajobrazie kulturowym gminy Stepnica świadczą nie tylko obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale inne zabytki materialne a także poszanowanie dla dziedzictwa niematerialnego i właściwe propagowanie wiedzy wśród kolejnych pokoleń mieszkańców.

4.3.1. MIASTO STEPNICA

Licząca 2 300 mieszkańców Stepnica - siedziba władz gminnych - położona jest nad Zatoką Stepnicką, przy ujściu rzeki Gowienicy do Zalewu Szczecińskiego. Przez Stepnicę prowadzą drogi wojewódzkie w kierunku Wolina, Goleniowa i Babigoszczy. Miejscowość stanowi ośrodek turystyki wypoczynkowej, zlokalizowany jest tutaj port morski, przystań żeglarska oraz kąpielisko morskie. Od 1 stycznia 2014 roku posiada status miasta.

Układ przestrzenny w formie wielodrożnicy, z czytelnym pierwotnym układem ulicowym z cechami owalnicy (o średniowiecznej metryce).

Najstarsza średniowieczna część miejscowości to obecna ul. W. Sikorskiego, wytyczona na linii N-S z kościołem usytuowanym pośrodku założenia (dawne nawsie). Po 1739 r. osadę poddano regulacji, tworząc wokół kościoła czworoboczny plac, a głównej ulicy z zabudową zagrodową nadano jednakową szerokość na całej długości. W 2 połowie XVIII w. Stepnica rozbudowała się w stronę zachodnią, ku brzegowi Zalewu, a pierwotny układ owalnicowy uzupełniony został nową – prostopadłą doń – ulicą (ob. ul. T. Kościuszki), przedłużoną następnie ku wschodowi (ob. ul. B. Krzywoustego). Pod koniec XVIII w. w północnej części osady rozplanowano kolejną zabudowę zagrodową jako regularną ulicówkę na linii N – S (ob. ul. B. Chrobrego).

Od XIX w. miejscowość miała formę zwartej wielodrożnicy o kształcie zbliżonym do widlicy. W I. 20., 30. XX w. powstała osiedlowa zabudowa w południowej części miejscowości (ulice: Jagiellońska, Sportowa, Wojska Polskiego, Łąkowa).

Po 1945 r. do Stepnicy przyłączono kolonię Czerwonak z zabudową szeregową (na przedłużeniu ul. B. Krzywoustego). Niestety całkowitej degradacji uległa przestrzeń historycznego placu rynkowego (położonego w północnej części miasta, przy rzece Gowienicy (u zbiegu ulic W. Sikorskiego, Rybackiej i Młynarskiej), pozbawionego zabudowy historycznej, w tym budynku ratusza.

Zabudowa mieszkalna o charakterze zabytkowym lub kulturowym pochodzi w dużej części z końca XIX i początku XX w., w większości nierolnicza, murowana z cegły. Przeważają domy wolnostojące, parterowe, o tynkowanych elewacjach, z wydatnymi wystawkami frontowymi (3- i 2-osiove). W centrum, przy ul. T. Kościuszki

i W. Sikorskiego znajdują się też domy dwukondygnacyjne (w typie kamienic) o fasadach 5 - lub 7- osiowych, zdobionych detalem sztukatorskim. Pojedyncze przykłady dawnych zagród rybackich (1- lub 2-budynkowych) zachowane są przy ul. Kościuszki, Rybackiej.

Obiekty sakralne

Kościół parafialny p.w. Św. Jacka stanowi dominantę architektoniczną i kompozycyjną układu przestrzennego Stepnicy. Jest to ryglowa (otynkowana) świątynia powstała w 1741 roku wg projektu budowniczych Schwatke i J. G. Damesa. Bryła świątyni założona jest na planie centralnym (krzyża greckiego) - rzadko spotykanym na Pomorzu Zachodnim - z czworoboczną wieżą (wbudowaną w korpus od strony zachodniej) zwieńczoną barokowym hełmem z latarnią.

Obiekty przemysłowe

Przy ul. Młynarskiej 1 posadowiony jest 4-kondygnacyjny budynek dawnego **młyna zbożowego** (elektrycznego) datowany na l. 1910 – 1919, który był użytkowany zgodnie ze swoją pierwotną funkcją do lat 70. XX w. Po zamknięciu został zaadaptowany na cele mieszkalne (dom wczasowy, motel) – obecnie jest nieużytkowany.

Obiekty komunalne

Historyczny budynek ratusza (w części użytkowany też jako urząd pocztowy) znajdował się w północnej części ul. W. Sikorskiego – obecnie nie istnieje. **Siedziba UMiG** mieści się w murowanym, 2-kondygnacyjnym budynku (z 1912 r.), w typie kamienicy, którego fasada podkreślona jest okazałą wystawką dachową z półkolistym tympanonem.

Przy ul. T. Kościuszki 23 znajduje się szachulcowo – murowany budynek **restauracji** (dawna tawerna) z l. 40. XIX w. o parterowej wydłużonej bryle, której naroża akcentują wieloboczne wieżyczki. Elewacje, niemal w całości przeszklone, zachowały oryginalne, wielopodziałowe stolarki okienne. Obiekt stanowi unikatowy na Pomorzu Zachodnim przykład XIX-wiecznej architektury kurortowej.

Stepnica otrzymała połączenie kolejowe na pocz. XX w. W 1902 r. uruchomiono kolej wąskotorową Gryfice – Stepnica, obejmującą ruch towarowy i pasażerski, jedną z najdłuższych tego typu na Pomorzu. Obecnie linia, jak i cała infrastruktura (w tym murowano-ryglowy budynek dworca) nie istnieje, a w ich miejsce zbudowano ścieżkę rowerową.

Zieleń komponowana, parki, cmentarze

Miejscowość nie posiada zwartego zespołu zabytkowej zieleni parkowej. Charakterystyczne dla pierzei zabudowy dawne ogródki kwietne, wydzielone ozdobnymi ogrodzeniami metalowymi, zachowały się przy ul. Kościuszki. Przy ul. W. Sikorskiego i B. Krzywoustego rosną szpalery niskopiennych lip. Przy ul. Wojska Polskiego znajduje się park rekreacyjny (z urządzonym placem zabaw dla dzieci, boiskiem orlik, miasteczkiem rowerowym, skyteparkiem i pumptrackiem).

Cmentarz komunalny założony w 1 poł. XIX w., po południowej stronie ul. B. Krzywoustego (pierwotnie jako ewangelicki) cechuje regularne rozplanowanie. W nowo wydzielonej wschodniej części cmentarza urządzone jest niewielkie lapidarium z zebranymi fragmentami stel nagrobnych dawnych niemieckich mieszkańców miejscowości.

Pomniki/upamiętnienia

W centrum miasta, na niewielkim placu przy ul. B. Krzywoustego (położonym naprzeciw zespołu szkolno-przedszkolnego) znajduje się upamiętnienie pomnikowe z 1985 roku „W 40. Rocznicę powrotu Ziemi Stepnickiej do Macierzy” w formie rzeźbiarskiego przedstawienia orła z rozpostartymi skrzydłami. Obok niego ustawiona jest rzeźba Rybaka Szczepana – legendarnego założyciela Stepnicy – wykonana z brązu w 2020 roku przez artystę plastyka Bohdana Ronina-Walknowskiego. Uzupełnieniem kompozycji pomnikowej jest oryginalna kotwica.

Przy ul. W. Sikorskiego, w południowej części działki przykościelnej umieszczony jest postument, pierwotnie pomnika poświęconego żołnierzom poległym w I wojnie światowej, który po 1945 roku został zaadaptowany na kapliczkę Matki Bożej. Głaz z inskrypcją eksponowany jest na tyłach postumentu w spójnej z zielenią kompozycji pamiątkowej.

4.3.2. WSIE GMINY STEPNICA

Układy ruralistyczne

Na obszarze obecnej gminy Stepnica większość miejscowości posiada średniowieczną metrykę (pierwsze wzmianki w źródłach historycznych pojawiły się pod k. XIII i w XIV w.). Są to Czarnocin, Gąsierzyno, Kopice, Łąka, Stepniczka, Świętowie, Żarnowo. Ich pierwotne ulicowe układy przestrzenne (także z cechami owalnicy, np. w Żarnowie), w okresie nowożytnym zostały rozbudowane do form nieregularnych wielodrożnic. Wieś Kopice cechuje wyjątkowy (jednostkowy) na terenie gminy Stepnica układ przestrzenny – wielodrożnicowy zwarty, bez wyraźnej osi kompozycyjnej (w typie tzw. *Haufendorf*).

W XVIII w., w okresie kolonizacji fryderycjańskiej, założone zostały nowe wsie (kolonie olęderskie) w typie regularnych rzędówek lub ulicówek (Budzień, Czerwonak, Miłowo, Piaski Małe, Zielonczyn, Żarnówko), a od XIX w. powstawały pojedyncze folwarki (np. Bogusław, Czarnocin) będące własnością domenalną (państwową), bądź prywatnych właścicieli (w tym fundacji rodzinnych). Od pocz. XX w. powstawały też jednorodne kolonie zabudowy czy regularnie rozplanowane osiedla mieszkalne, np. w Stepnicy, Zielonczynie, Żarnówku.

Po 1945 r. położone nad Zalewem osady średniowieczne Śmieć i Świętowie uległy całkowitemu zniszczeniu, przy czym ta ostatnia jest obecnie ponownie zagospodarowywana na osiedle domków letniskowych.

Zabudowa wsi

Wsie posiadają z reguły zabudowę zwartą, rozlokowaną wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych (np. Gąsierzyno, Miłowo, Stepniczka, Żarnowo). W części miejscowości zabudowa uległa jednak dekompozycji i dezintegracji, a pierzeje wykazują liczne ubytki i pustacie (np. Łąka, Kopice, Racimierz). Dla Gminy Stepnica charakterystyczna jest zabudowa typu chłopskiego (głównie mała i średniorolna), a w pasie wsi nadzalewowych także typu rybackiego.

Założenia dworsko-folwarczno-parkowe

Na terenie gminy Stepnica zachowały się trzy zespoły folwarczne w miejscowościach: Bogusławie, Czarnocin i Łąka – obecnie silnie przekształcone. Są one datowane na okres: XIX w. – I. 20., 30. XX w. Mimo przekształceń zachowały czytelne historyczne układy przestrzenne, z podwórzami zakomponowanymi w formie podkowy (Łąka) czy zwartego czworoboku (Bogusławie, Czarnocin).

Ich pierwotna, murowana z cegły zabudowa gospodarcza w formie masywnych, okazałych budowli - zachowana szczątkowo, a dziedzince folwarczne z licznymi ubytkami i wtórnymi wybudowaniami. W Czarnocinie oryginalnością wykonania wyróżnia się budynek dawnej suszarni, ze starannie opracowanym detalem ceramicznym (w elewacji szczytowej o formie frontonu z trójkątnym tympanonem ze schodkowo ułożonych cegieł licowych).

Podwórzom folwarcznym towarzyszą kolonie mieszkalne, pierwotnie jednorodne typologicznie zespoły zabudowy, obecnie w większości zdewaloryzowane przez współczesne przebudowy.

Z zabudowy rezydencjonalnej przetrwały **dwory** w miejscowościach Bogusławie (z I. 20. XX w.) i Czarnocin (z k. XIX w. lub pocz. XX w.). Trzeci historyczny dwór w Łące został rozebrany po 1945 r.

Zachowane obiekty, po 1945 r. zaadaptowane na budynki administracyjne Państwowych Gospodarstw Rolnych - prezentują obecnie skromną, użytkową architekturę, bez wyraźnych cech stylowych. Bryłę dworu w Bogusławiu, przekrytą wysokim dachem mansardowym z naczółkami, urozmaica pięcioboczny ryzalit. Wejście, poprzedzone zabudowanym gankiem, akcentują dwubiegowe masywne schody. Pałac w Czarnocinie o wydłużonej, wieloosiowej bryle i elewacjach bez detalu i podziałów architektonicznych - zatracił cechy stylów historycznych.

Przy każdym z trzech założeń zachowały się **parki podworskie**, jednakże na przestrzeni lat niepielęgnowane, są obecnie przekształcone i zdziczałe. Wielkością i skalą założenia wyróżnia się park leśny w Czarnocinie, z centralną aleją prowadzącą od dworu do brzegu Zalewu. Wszystkie założenia zieleni zabytkowej wymagają prac rewaloryzacyjnych.

Architektura sakralna

W krajobrazie kulturowym Gminy Stepnica, spośród siedmiu historycznych budowli sakralnych, obecnie zachowane są tylko dwie świątynie: w Stepnicy i Żarnowie. Po 1945 r. zniszczeniu uległy kościoły w Gąsierzynie (neogotycki z 1881 r.), Kopicach (ryglowy z 1754 r. z bogatym renesansowym i barokowym wyposażeniem wnętrza), Racimierzu (neogotycki z 1880 r., pierwotnie wyznania starołuterańskiego¹⁴) i Stepniczce (ryglowy z 1748 r., z drewnianą wieżą). Nowożytny kościół ryglowy w Świętowicach (posadowiony w miejscu świątyni XII-wiecznej) został zniszczony przez powódź ok. 1700 r.

Kościół w Stepnicy (p.w. Św. Jacka) i Żarnowie (p.w. Chrystusa Króla) zachowały do dziś oryginalną formę bryły, bez współczesnych przekształceń

¹⁴ Obiekt najprawdopodobniej został przebudowany, zmodernizowany i zaadaptowany na potrzeby społeczności wiejskiej (pełnił m.in. funkcję sali gimnastycznej szkoły podstawowej w Racimierzu).

i dobudowań. Pierwszy z nich - wybudowany w 1741 r. - to obecnie najstarszy i najcenniejszy obiekt zabytkowy na terenie gminy (omówiony przy opisie Stepnicy, s. 43). Kościół w Żarnowie (powstał w l. 1843 - 1859) prezentuje neogotycką formę stylową o sylwecie zdominowanej przez wysmukłą, 4-kondygnacyjną wieżę, zwieńczoną narożnymi sterczynami i ostrosłupowym hełmem. Ceglane elewacje zachowały detal z kształtek ceramicznych.

Na terenie gminy Stepnica nie ma zabytkowych kaplic cmentarnych.

Zabudowa chłopska

Zachowana historyczna zabudowa wiejska w gminie Stepnica wzniesiona została w okresie 4 ćw. XIX w. – l. 20. XX w. W zagrodach chłopskich dominują murowane z cegły budynki mieszkalne i gospodarcze. Sporadycznie zachowały się domy czy stodoły wzniesione w tradycyjnej technice ryglowej (dość licznie występujące przed 1945 r.), datowane od 1 poł. XIX w. do początku XX w. (np. w Gąsierzynie, Miłowie, Widzieńsku). Niestety, jeden z najstarszych zabytków w tej grupie, tj. dom nr 28 w Miłowie (z 1820 r.) – wpisany do rejestru zabytków – znajduje się obecnie w stanie katastrofy budowlanej.

Zabudowa mieszkalna o zróżnicowanych wartościach kulturowych, w większości współcześnie zdewaloryzowana (przez wtórną stolarkę, bez zachowania historycznych form czy podziałów). Tym bardziej cenne są pojedyncze przykłady domów z zachowanym detalem sztukatorskim bądź ceramicznym elewacji oraz oryginalnymi stolarkami drzwiowymi i okiennymi, o snycersko opracowanych krzyżach i ślęmionach okien, np. w Gąsierzynie (ul. Wojska Polskiego 2 i 29, ul. B. Prusa 2), Stepniczce (ul. Barnima 9 i 10), Żarnowie (ul. Kościelna 7, ul. Studencka 26).

Cmentarze

Na omawianym obszarze znajduje się 15 historycznych nekropolii, wśród których wyróżniamy cmentarze:

- przykościelne: Gąsierzyno, Kopice, Stepniczka, Świętowie, Żarnowo
- ewangelickie (nieczynne): Budzień, Czarnocin, Gąsierzyno, Kopice, Stepniczka, Widzieńsko, Zielonczyn
- komunalne: Stepnica, Żarnowo
- żydowski: Bogusławie

Datowanie tych obiektów jest zróżnicowane. Najstarsze są cmentarze przykościelne, równowieczne z kościołami, a niejednokrotnie starsze, jeśli na miejscu wcześniejszej lokowano kolejną świątynię (XV, XVI, XVII w.).

Na omawianym terenie najwcześniejszą metrykę – zarazem jedną z najstarszych w województwie zachodniopomorskim – ma cmentarz w Świętowicach (datowany na 2 poł. XII w.). Niestety jego teren obecnie zagrożony jest wprowadzeniem zabudowy lotniskowej (wg karty cmentarza¹⁵, w 1989 r. czytelne były jeszcze obrysy ruin kościoła i fragmenty zniszczonych nagrobków). Podobnie, coraz bardziej realne jest wprowadzenie zabudowy na teren cmentarza przykościelnego w Kopicach,

¹⁵ Karta cmentarza, oprac. St. Kapiński (?), 1989, maszynopis w zasobach archiwum WUOZ o. Szczecin

gdzie zachował się jeszcze obrzeżny starodrzew lipowy i fragmenty dawnej bramki cmentarnej¹⁶.

Cmentarze wiejskie zakładano poza niwą siedliskową (od 1797 roku obowiązywał w Prusach zakaz grzebania zmarłych w kościołach i w otoczeniu kościołów). Ok. poł. XVIII w. powstał cmentarz polny w Czarnocinie, a pozostałe datowane są na okres I poł. XIX w do I. 20. XX w. Kirkut w Bogusławiu (założony na przełomie XVIII/XIX w.) dokumentuje obecność społeczności żydowskiej w Stepnicy.

Wszystkie historyczne nekropolie zachowały czytelne pierwotne granice zespołów, regularne układy przestrzenne, w większości fragmenty dawnych nagrobków i obudów grobów, ślady mogił, a także cenny starodrzew. Na wyróżnienie zasługują centralne lub obrzeżne aleje na cmentarzach w miejscowościach Kopice (centralna aleja lipowa na cmentarzu ewangelickim), Żarnowo (krzyżująca się pośrodku założenia aleja lip i klonów na cmentarzu komunalnym), Stepniczka (szpaler dębowy przy południowej granicy działki pokościelnej). Obiekty te, ujęte w WEZ, podlegają ochronie, a prace porządkowe czy rewaloryzacyjne wymagają uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Współcześnie na terenie cmentarza komunalnego w Stepnicy i cmentarza ewangelickiego w Kopicach urządzono lapidaria eksponujące zachowane fragmenty dawnych stel nagrobnych (z różnych miejscowości gminy).

UWAGA:

Na terenie cmentarzy obowiązują przepisy ustawy z dn. 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1947). Zgodnie z art. 6 ww. ustawy, użycie terenu cmentarnego, po jego zamknięciu, na inny cel może nastąpić po upływie 40 lat. Teren musi być wolny od pochówków – szczątki ludzkie muszą być poddane ekshumacji i pochowane w innym miejscu – na cmentarzu.

Tereny cmentarzy ujętych w ewidencji zabytków (wojewódzkiej, gminnej) mają wartości historyczne i kulturowe - a jako zabytki podlegają ochronie bez względu na stan zachowania (jak wszystkie zabytki). Na terenie cmentarzy mogą występować elementy historycznego wyposażenia i kompozycji – nagrobki, ogrodzenia, zieleń komponowana. Wszystkie elementy podlegają ochronie, w szczególności zieleń.

Warto też przytoczyć zapis artykułu 6 ustęp 4 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych:

„Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków”.

Przekształcenie terenu dawnego cmentarza objętego ochroną konserwatorską może nastąpić, gdy nastąpi usunięcie go z ewidencji przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jest to możliwe w świetle nowych okoliczności - gdy dokonane zostaną ustalenia, iż na terenie nie występują ww.

¹⁶ Cmentarze w Świątowicach i Kopicach znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (WEZ), wszelkie prowadzone na ich terenie prace wymagają konsultacji z Urzędem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

wartości, a także po przeniesieniu szczątków ujawnionych w wyniku przeprowadzonych badań (georadarowych) ujawniających pochówki.

Jeżeli cmentarz jest w ewidencji to pozwolenia na usunięcie drzew wydaje marszałek województwa, jeżeli są to tereny we władaniu gminy.

Zachowanie cmentarza w granicy historycznej, jako terenu szczególnego o dużej wartości kulturowej, jest istotne dla powszechnych potrzeb związanym z szacunkiem dla chowania zmarłych. Przeznaczenie cmentarza pod nową formę użytkowania zafałszowuje przekaz historyczny.

Tematyką tą zajął się także rzecznik praw obywatelskich, organizując w 2019 r. ogólnopolską konferencję „(Nie) zapomniane cmentarze”¹⁷. W opracowanym wówczas materiale *Jak wspólnie ratować zapomniane cmentarze* zapisano m.in.:

„Ważne jest też rozróżnienie pojęć dotyczących cmentarzy. Likwidacja następuje wtedy, gdy dokonana jest ekshumacja i przeniesienie wszystkich szczątków na inne miejsce. Zamknięcie cmentarza oznacza zamknięcie go do celów grzebalnych, ale miejsce nadal funkcjonuje jako teren cmentarny. Różnica między cmentarzem a terenem cmentarnym stawała się czasem furtką dla niektórych konserwatorów zabytków, albo dla niektórych samorządów lokalnych do tego, aby wydawać opinie lub decyzje zezwalające na budowę”¹⁸.

Pomniki/upamiętnienia

Na terenie gminy zachowane są pomniki (z I. 20. XX w.) żołnierzy poległych w I wojnie światowej, mieszkańców tutejszych miejscowości. Upamiętnienia te, w formie pomnikowych postumentów z wykazami poległych, znajdują się w Kopicach (na cmentarzu ewangelickim jako główny akcent kompozycyjny pamiątkowego lapidarium), a także w Żarnowie (cmentarz komunalny) i Stepnicy (cmentarz przykościelny). Upamiętnieniom historycznym towarzyszą też współczesne stele poświęcone pamięci wszystkich zmarłych dawnych niemieckich mieszkańców (Stepnica, Żarnowo).

Obiekty użyteczności publicznej

Do wiejskich budowli użyteczności publicznej należą szkoły. Na terenie gminy Stepnica zachowały się 4 historyczne **budynki szkolne**, które obecnie nie pełnią już swojej pierwotnej funkcji. W początku XX w. zbudowano szkoły w Miłowie i Widzieńsku jako charakterystyczne, parterowe budynki z czerwonej cegły, z odpowiednią ilością i wielkością okien, doświetlających frontowe izby szkolne i mieszkanie nauczyciela. Obecnie, pierwszy z nich, w wyniku przebudowy, zatracił cechy zabytkowe, a drugi – z wymieniona stolarką – pełni funkcję mieszkalną.

Budynek szkoły w Kopicach (z I. 20. XX w.) cechuje większa skala założenia: jego dwukondygnacyjna bryła, urozmaicona jest wydatnym, trójosiowym ryzalitem

¹⁷ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jak-wspolnie-ratowac-zapomniane-cmentarze-konferencja-rpo-i-chat> (dostęp: 29.04.2022)

¹⁸ <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Materia%C5%82%20o%20%28Nie%29%20zapomnianych%20cmentarzach%20.pdf> (dostęp: 29.04.2022)

frontowym ze szczytem i naczółkowym zadaszeniem. Niestety, obecnie obiekt ten znajduje się w stanie częściowej ruiny, ze znacząco zniszczonym wnętrzem.

W I. 40. XX w. powstał wielkokubaturowy murowano-ryglowy budynek szkolny w Czarnocinie, najprawdopodobniej na potrzeby szkoły Wehrmachtu lub fundacji naukowej (od 1929 r. tutejszy folwark stanowił własność państwowej fundacji naukowej *Staatliche Forschungsstiftung der Insel Riems*).

W położonej na zachodnim skraju puszczy goleniowskiej gminie Stepnica zachowały się historyczne **leśniczówki**. Cennym przykładem XIX-wiecznego założenia dawnego nadleśnictwa jest ryglowa leśniczówka w Widzieńsku (z 1829 r.), obecnie użytkowana jako dom mieszkalny. Wartości zabytkowe, a także pierwotną funkcję zachowała też leśniczówka w Olszance – ryglowa, dwubudynkowa zagroda z pocz. XX w.

Wszystkie opisane wyżej budynki stanowią elementy zabudowy wiejskiej o wartościach kulturowych i zabytkowych.

Obiektami służącymi całej społeczności wiejskiej były także świetlice, jednak w gminie Stepnica nie zachowały się tego typu historyczne budynki.

Zabytki techniki/obiekty przemysłowe

Zachowane w nikłym stopniu. W I. 90. XX w. zlikwidowano linię kolei wąskotorowej, funkcjonującej tutaj od pocz. XX w., z budynkiem dworca w Stepnicy (1902 r.) i torami pierwotnie doprowadzonymi aż do kanału portowego.

Nie przetrwały także dwa XIX-wieczne wiatraki holenderskie: w Jarszewku i Żarnowie, odnotowane w dokumentacjach konserwatorskich z początku I. 60. XX w., jednakże już wówczas nieużytkowane i w znacznej części zrujnowane.

Nowożytny młyn wodny (istniejący od 1690 r.) w Widzieńsku został wyburzony po 1945 r., a budynek **młyna zbożowego** o napędzie elektrycznym (z I. 10. XX w.) w Stepnicy obecnie jest niezagospodarowany (opuszczony).

Istniejący jeszcze w I. 90. XX w. budynek mleczarni w Stepniczce – interesujący przykład miejscowego przemysłu spożywczego - został wyburzony w pocz. XXI w. Obiekt ten, wybudowany w 1889 r., stanowił dominantę kompozycyjną w zabudowie ulicy Wolińskiej.

Charakterystycznym elementem w krajobrazie kulturowym gminy Stepnica (położonej nad dużym akwenem wodnym) są zabytkowe **stawy nawigacyjne**, dwie ustawione na wyspie Chełminek i jedna określana jako Zakręt Mańków (Mańków Dolny). Ich stalowo – betonowe konstrukcje z cylindryczną latarnią powstały w 1911 i 1926 r., jako znaki nawigacyjne wskazujące statkom tor wodny.

W okolicach Widzieńska, na drodze do Rokity, usytuowany jest **most drogowy**, którego pierwotna (datowana na 1927 r.) betonowa konstrukcja została, w 2016 roku, zastąpiona nową. W pobliżu wyeksponowano historyczną betonową balustradę (o uproszczonej, modernistycznej formie, z zachowanym datownikiem „1927”), ustawiono też tablicę informującą o historii mostu.

Zasadnicze elementy waloryzujące tereny miejsko-wiejskiej gminy Stepnica to:

- ✓ wsie o czytelnych średniowiecznych i nowożytnych założeniach ruralistycznych;

- ✓ układ przestrzenny miasta Stepnicy łączący cechy pierwotnej zabudowy wiejskiej (zagrodowej i rybackiej) z XIX-wieczną zabudową małomiasteczkową i letniskową oraz rozbudowaną infrastrukturą portu rybackiego i przystani żeglarskiej;
- ✓ częściowo zachowana zabudowa historyczna z okresu od końca XIX po 1 poł. XX w.;
- ✓ charakterystyczna w przeszłości dla obszaru gminy zabudowa ryglowa obecnie jedynie w formie reliktywnej;
- ✓ obiekty sakralne;
- ✓ liczne historyczne nekropolie;
- ✓ ryglowe leśniczówki - jako przykłady lokalnej tradycji budowlanej.

4.3.3. DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE

Gmina Stepnica leży na pograniczu dwóch mezoregionów fizycznogeograficznych: Równiny Goleniowskiej i Doliny Dolnej Odry. Zachodnia granica gminy to brzeg Roztoki Odrzańskiej – rozlewisk dolnej Odry, przechodzących w Zalew Szczeciński. Zachodnia część gminy to tereny podmokłe – torfowe i bagienne, w części wschodniej dominują polodowcowe pagórki i tarasy wydmy porośnięte lasami Puszczy Goleniowskiej. Gminę ze wschodu na zachód przecina rzeka Gowienica, wpadająca do Zatoki Stepnickiej.

Część stanowisk archeologicznych odnotowano już przed 1945r., kolejne prospekcje i badania miały miejsce w latach 60-tych i 80-tych XX wieku aż do początku XXI wieku.

Na terenie gminy według obecnego stanu wiedzy mamy zaewidencjonowanych 113 stanowisk. Trudno tu doszukać się jakiejś prawidłowości w koncentracji osadnictwa w pradziejach, czy średniowieczu. Miejsca tradycyjnie najatrakcyjniejsze osadniczo – brzegi niewielkich rzek, czy skraje wysoczyzn nie są w gminie Stepnica usiane punktami osadniczymi, co wskazuje raczej na brak rozpoznania terenu niż na faktyczne pustki osadnicze. Większość znalezisk pochodzi zazwyczaj z badań powierzchniowych, co w terenie zalesionym lub na porośniętych wysokimi trawami nieużytkach, łąkach i terenach bagiennych jest trudne lub niemożliwe do zaobserwowania.

Należy podkreślić, iż zbiór zabytków archeologicznych jest cały czas otwarty i możliwe jest odkrycie kolejnych, które również podlegają ochronie prawnej. W skład Gminy Stepnica wchodzi 11 obrębów geodezyjnych: Bogustawie, Czarnocin, Gąsierzyno, Jarszewko, Kopice, Miłowo, Nad Gowienicą, Racimierz, Stepnica 1, Stepniczka i Żarnowo, w których lokalizowane są stanowiska archeologiczne. Warto zaznaczyć, iż niektóre nazwy stanowisk nie nawiązują do obecnego obrębu geodezyjnego, a ich numeracja w obrębie miejscowości nadawana była według granic okresu międzywojennego.

Na obszarze wyżej wymienionych obrębów znajduje się następująca liczba obecnie zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych datowanych na okres od epoki kamienia po nowożytny:

Obręb Bogusławie - 6 stanowisk
Obręb Czarnocin - 3 stanowiska
Obręb Gąsierzyno - 5 stanowisk
Obręb Jarszewko - 13 stanowisk
Obręb Kopice - 5 stanowisk
Obręb Miłowo - 9 stanowisk
Obręb Nad Gowienicą - 2 stanowiska
Obręb Racimierz - 45 stanowisk
Obręb Stepnica 1 - 9 stanowisk
Obręb Stepniczka - 10 stanowisk
Obręb Żarnowo - 6 stanowisk

Najstarsze ślady związane z działalnością człowieka odnoszą się do stanowisk ziemnych, do których należą osady, cmentarzyska płaskie, punkty i ślady osadnicze.

Wykaz stanowisk archeologicznych - załącznik nr 3

4.3. 4. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Ziemia stepnicka jest miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), współtworzą go zarówno istniejące zabytki, jak i historyczne postaci, które żyły tu od średniowiecza po czasy współczesne. Wśród postaci, którymi może szczycić się i promować gmina Stepnica znajdują się m.in.:

- kapitan **Robert Hilgendorf** (31.07.1852 Świbno – 4.02.1937 Hamburg) – patron przystani żeglarskiej w Stepnicy (w wieku 29 lat został kapitanem hamburskiego armatora Ferdynanda Laeisha, w ciągu 20 lat swej pracy na morzu był dowódcą 9 żaglowców frachtowych, był uznawany za najlepszego kapitana w tej klasie statków, 66 razy okrążył Przylądek Horn, po zejściu na ląd objął stanowisko rzeczoznawcy nautycznego w Hamburgskiej Izbie Handlowej, w której pełnił obowiązki przez następne 25 lat, przeszedł na emeryturę w wieku 75 lat).
- 10 grudnia 1925 r. w Stepnicy urodził się **Manfred Schatz**, malarz dziko żyjących zwierząt. Po ukończeniu liceum plastycznego w Szczecinie, edukację kontynuował w Akademii Sztuk Pięknych w Berlinie. Dla Schatza największym źródłem inspiracji były pejzaże Pomorza Zachodniego. W czasie pobytu na rekonwalescencji w okolicach Stepnicy miał okazję dokładnie obserwować zachowania zwierząt. Malowaniu obrazów zwierząt, w tym m. in. ulubionym wilkom, poświęcił resztę swojej kariery. Prace artysty brały udział w wielu prestiżowych, międzynarodowych wystawach. Manfred Schatz uhonorowany został licznymi nagrodami a stałe ekspozycje jego dzieł znajdują się w kilku muzeach Stanów Zjednoczonych.
- ze Stepnicy pochodził również marynarz, przedsiębiorca a przede wszystkim malarz marynista **Robert Parlow** (ur. 26.02.1835, zm. 14.11.1901 r.). Autor licznych obrazów o tematyce marynistycznej oraz pejzaży Stepnicy. Bliski krewny urodzonej w Szczecinie aktorki, gwiazdy niemieckiego kina Dity Parlo.

–

Legendy związane z terenem gminy Stepnica

Terenu gminy dotyczy niewielka liczba dawnych przekazów ludowych bądź legend. Wśród nich występuje opowieść o Pańskiej Górze pod Widzieńskim i skrytej pod nią księżniczce zamienionej w żabę, opuszczającej jej postać (?) raz w roku, by prosić o pocałunek, który wyzwoli ją i jej zamek z czaru. Inną legendę, wyjaśniającą pochodzenie miejscowości Stepnica i jej nazwę, stworzył dla Gminy Mirosław Wacewicz.

Kultura i promocja

Na terenie gminy Stepnica funkcjonują dwie instytucje kultury: **Miejska Biblioteka Publiczna i Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury**.

W skład **Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury** wchodzi: Dom Kultury w Stepnicy przy ul. Portowej 7 oraz świetlice wiejskie w Racimierzu, Miłowie, Widzieńsku, Gąsierzynie, Kopicach, Łące i Czarnocinie. W Domu Kultury znajdują się pracownia, sala widowiskowa, sala kawiarniana, dobrze wyposażone zaplecza kuchenne, pracownia komputerowa, sprzęt nagłaśniający. W 2020 r. Gmina pozyskała dofinansowanie 76 573,00 zł w ramach PROW na budowę pomnika rybaka w Stepnicy oraz doposażenie w stroje zespołu folklorystycznego "Stepniczanie", który działa przy Domu Kultury od 1984 r.

Gminna Biblioteka Publiczna w Stepnicy posiada filię w Racimierzu. Prowadzi szeroką działalność, w tym spotkania z autorami, zajęcia dla dzieci i młodzieży. Nie obejmują one jednak tematyki regionalnej i dziedzictwa kulturowego gminy i szerzej Pomorza Zachodniego.

W 2018 r. w związku z obchodami 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, na terenie Gminy organizowane były zajęcia edukacyjno-malarskie **„Niepodległa – warsztaty malarskie”**. Wnioskodawcą zadania publicznego w zakresie upowszechniania kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego było Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Stepnickiej – Lokalna Organizacja Turystyczna. Efektem zrealizowanego zadania jest stworzony przez dzieci, rodziców i mieszkańców mural na ścianie przy Szkole Podstawowej w Racimierzu. Działanie zostało przeprowadzone przy udziale społeczności lokalnej: Ochotniczej Straży Pożarnej, ekip malarskich, absolwentów szkoły, artyści plastyka.

W 2021 r. z okazji Dnia Niepodległości uczniowie i nauczyciele Zespołu Szkolno-Przedszkolnego im. K. Maciejewicza w Stepnicy przygotowali inscenizację patriotyczną pn. **„Wieczornica 2021”**. Ze względu na sytuację związaną z epidemią SARS Covid-19 całość przygotowanego materiału zaprezentowana została online za pośrednictwem mediów społecznościowych szkoły i gminy.

Inne wybrane działania kulturalne na terenie Gminy to m. in.:

„Jazz Piknik nad Zalewem” (amfiteatr w Stepnicy),

Teatr w Krzywym Zwierciadle (powstał w 2007 r. przy Gminnym Ośrodku Kultury w Stepnicy) organizuje *Arteterapie* i *Warsztaty Stacjonarne*,

Stepnickie (Re)Animacje Kulturalne,
Stepnicka Noc Teatralna,
Letnie Akademie Teatralne,
Stepnickie Noce Teatralne,

Koncerty zespołu folklorystycznego „Stepniczanie”

Dni Stepnicy (kilkudniowa impreza letnia obejmująca m.in. regaty o Puchar Burmistrza, koncerty, recitale, spotkania autorskie, animacje dla dzieci, konkursy z nagrodami, warsztaty).

Warto kontynuować działania podjęte w ramach „Mobilnego Muzeum Migracji” w Stepnicy.

Działania coroczne

Stepnicka Majówka, Stepnickie Spotkania z Folklorem, Turniej Wsi Gminy Stepnica.

Podczas XXI Sesji Rady Miejskiej w Stepnicy (wrzesień 2021 r.) osobom szczególnie zasłużonym dla Gminy wręczone zostały Złote i Srebrne Gryfy Zachodniopomorskie. Odznaczenia przyznano za działania na rzecz: poprawy infrastruktury społecznej i technicznej północnych terenów gminy Stepnica, rozbudowy szkoły podstawowej i budowy hali sportowej przy szkole podstawowej w Racimierzu, budowy wielofunkcyjnego boiska sportowego, placu zabaw, chodników w miejscowości Stepniczka, inwestycji w Żarnówku. Gmina Stepnica łącznie liczy 18 placów zabaw, 2 hale sportowe, 8 wielofunkcyjnych boisk (z nawierzchnią poliuretanową), 4 przystanie jachtowe, nowy port przeładunkowy i rybacki, kilkadziesiąt km dróg gminnych.

Na terenie gminy Stepnica funkcjonują następujące **organizacje pozarządowe**, które w swoich celach statutowych uwzględniają kwestie dziedzictwa kulturowego:

- Stowarzyszenie na Rzecz Wybrzeża, jest organizacją pozarządową utworzoną w 1996 r., która zgodnie ze statutem realizuje następujące cele: aktywną ochronę przyrody na cennych przyrodniczo nadzalewowych obszarach wodno-błotnych, edukację przyrodniczą i ekologiczną oraz współpracę ze społecznościami lokalnymi. Stanowi także forum dla działań integrujących zainteresowanych rozwojem zrównoważonym w strefie wybrzeża, **z uwzględnieniem elementów kultury i sztuki**.
- Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Stepnickiej – Organizacja Turystyczna.

Podsumowując:

- Miejska Biblioteka Publiczna w swojej działalności nie uwzględnia tematyki regionalnej,
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury poza wspieraniem Zespołu Ludowego „Stepniczanie” nie prowadzi żadnych działań promujących dziedzictwo kulturowe i historię regionu,
- spośród działających w Gminie Stepnica stowarzyszeń jedynie dwa z nich, oprócz głównych celów działania, mają także zapisy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego gminy lub kultury i sztuki ogólnie pojętej.

Edukacja

W gminie działają dwie placówki oświatowe – Zespół Szkolno-Przedszkolny im. Konstantego Maciejewicza w Stępnicy i Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Racimierzu, funkcjonuje też Niepubliczne Przedszkole CIUCHCIA.

Szkoła Podstawowa w Stępnicy w swoim statucie zawarła:

- wśród zadań szkoły „umożliwianie uczniom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej”, „podejmowanie działań związanych z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi” oraz „kształtowanie postawy obywatelskiej, poszanowania tradycji i kultury narodowej, a także postaw poszanowania dla innych kultur i tradycji” i „upowszechnianie wśród uczniów wiedzy ekologicznej oraz kształtowanie właściwych postaw wobec problemów ochrony środowiska”.

Nie ma w nim jednak odwołań do tradycji regionalnych i dziedzictwa kulturowego gminy, powiatu czy województwa, choć

- wśród cech charakteryzujących jej absolwenta wskazano, że „zna i kultywuje tradycje rodzinne, regionalne i narodowe”.

W planie rocznym pracy szkoły na rok szkolny 2020/21 znajdował się punkt „Kształtowanie tożsamości patriotycznej, regionalnej i funkcjonowanie w środowisku lokalnym”, a w planie na rok szkolny 2021/22 zawarte są punkty „Propagowanie edukacji regionalnej” i „Promowanie wiedzy o regionie”.

W ramach ich realizacji zaproszono uczniów r. szk. 21/22 do udziału w konkursie fotograficznym Kuratorium Oświaty w Szczecinie „Nieodkryte zakątki regionu”, a w r. szk. 2019/20 na wycieczkę do Muzeum Techniki i Komunikacji Zajeżdźnia Sztuki w Szczecinie, wizytę na cmentarzu komunalnym, by zadbać o zapomniane i zaniedbane groby i do udziału w obchodach Dnia Patrona.

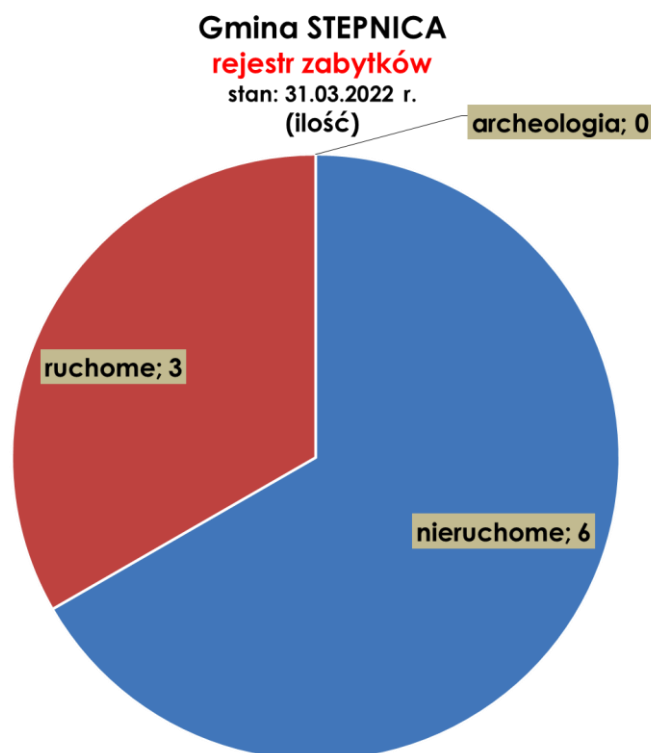
Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Racimierzu w swoim statucie przywołuje założenia podstawy programowej, w której umieszczony jest zapis, że do zadań nauczania należy „Rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną”.

Realizując te założenia w r. szk. 2020/21 zaproszono uczniów do udziału w konkursie plastycznym Liceum Sztuk Plastycznych im. Constantina Brancusiego w Szczecinie „Szczecin i Pomorze Zachodnie moimi oczami”, a r. szk. 2019/20 udział w lekcjach muzealnych dotyczących historii najnowszej Pomorza Zachodniego w Muzeum Narodowym w Szczecinie i wycieczkę rowerową do Wolina połączoną ze zwiedzaniem zabytków regionu.

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STEPNIKA - USTANOWIONA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTEKÓW

Jak wyżej wspomniano formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Na terenie gminy Stepnica stosunkowo niewiele (9) obiektów i obszarów posiada prawną ochronę w postaci wpisu do rejestru zabytków.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na obszarze gminy Stepnica nie występują stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Z chwilą wpisania stanowiska archeologicznego do rejestru zabytków, obszar danego stanowiska jest objęty strefą „W I” – pełnej ochrony konserwatorskiej, wykluczającej całkowicie działalność inwestycyjną.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

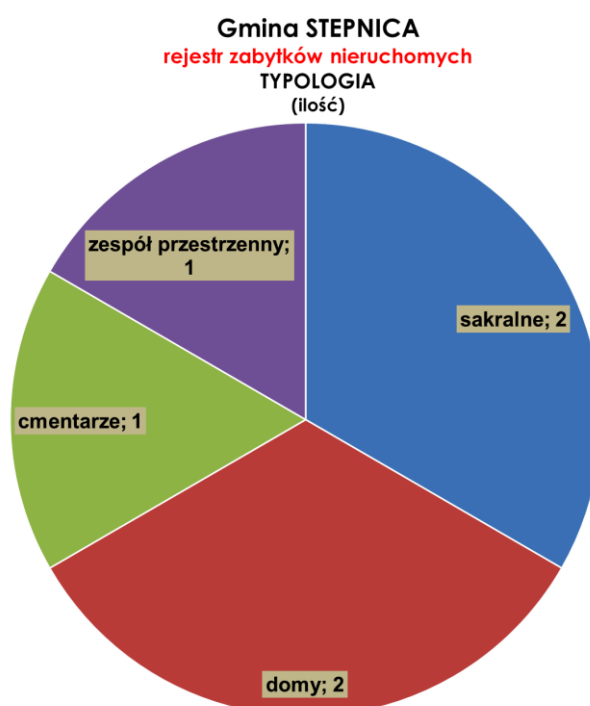
Na terenie gminy Stepnica znajduje się **6 obiektów** wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych woj. zachodniopomorskiego (stan na 03.03.2022 r.). Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 4 miejscowościach: Miłowo (1), Stepnica (1), Widzieńsko (2), Żarnowo (2). Wśród nich są 2 kościoły, 1 budynek mieszkalny (chałupa), założenie dawnego leśnictwa (leśniczówka z budynkiem gospodarczym i posesją) oraz 1 cmentarz przykościelny. Chronologicznie najstarszym zabytkiem jest kościół w Stepnicy (z 1741 r.), pozostałe pochodzą z XIX w. Niestety jeden z obiektów

rejestrowych – **szachulcowa chałupa w Miłowie (z 1842 r.) – obecnie znajduje się w stanie katastrofy budowlanej, grożącej całkowitym unicestwieniem zabytku¹⁹.**

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich działań (jak roboty budowlane, prace konserwatorskie, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Prowadzenie robót budowlanych (jak remont, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego) wymaga uzyskania decyzji o warunkach zabudowy, uzgodnionej z organem właściwym d/s ochrony zabytków, uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę po uzyskaniu zaleceń konserwatorskich i uzyskaniu pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków nieruchomych – **załącznik nr 1**

Zabytki ruchome (opis ogółem)

Zasób zabytków ruchomych na omawianym terenie nie jest znaczący. Ewidencja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków obejmuje zaledwie 4 dzieła sztuki, zinwentaryzowane i opisane w formie kart ewidencyjnych (z czego **3 są wpisane do**

¹⁹ Właścicielem obiektu jest osoba fizyczna, która do tej pory nie podjęta działań w celu odbudowy i polepszenia stanu technicznego zabytku (mimo interwencji ze strony UMiG i służb konserwatorskich, m.in. uwagi w raporcie NID z 2017 r. w sprawie weryfikacji rejestru zabytków, gdzie obiekt został uwzględniony jako zagrożony).

rejestru zabytków ruchomych). Stanowią one wyposażenie sakralne kościoła p.w. Św. Jacka w Stepnicy.

Najcenniejszym zachowanym zabytkiem ruchomym jest późnobarokowy ołtarz, pierwotnie ambonowy (z 1741 r.) o wysokiej wartości artystycznej. Po 1945 r. został on przekształcony i zaadaptowany do kultu katolickiego. Wymontowano wówczas korpus ambony, który jest osobno eksponowany (przy ścianie północnej). Oba obiekty, tworzące stylistyczną całość, cechuje bogata ornamentacja snycerska, polichromia i złocenia. Zwieńczeniem nastawy jest barokowa rzeźba anioła, a w polu głównym (dawniej mieszczącym ambonę) zamontowany jest współczesny obraz ze sceną *Ukrzyżowania*.

We wnętrzu świątyni zachowały się też trzy empory z balustradami płycinowymi, zdobionymi malowanym ornamentem akantowym. Wśród nich empora zachodnia (chórowa) wyróżnia się wklęsło-wypukłą linią. Umieszczony na niej późnoklasycystyczny prospekt organowy (z 1841 r.) zachował część oryginalnej dekoracji snycerskiej.

Wartość historyczną mają też trzy dzwony, odlane ze stopu żelaza w 1924 r. Uszkodzone w czasie pożaru wieży kościelnej w 1996 r., obecnie eksponowane są na placu przykościelnym.

W 2016 r. na terenie gminy odnaleziono dwie cenne barokowe płyty nagrobne (z czterech zaginionych po 1945 r. nowożytnych płyt nagrobnych miejscowych żeglarzy i pastora). Jedna z nich, pochodząca pierwotnie z kościoła ryglowego w Stepniczce (obecnie nieistniejącego) poświęcona była szyprowi Christianowi Krentzin, zmarłemu w 1753 r. Odzyskane zabytki powróciły do parafii w Stepnicy.

Neogotycki kościół w Żarnowie częściowo zachował swoje oryginalne wyposażenie, jak np. XIX-wieczny prospekt organowy, witraże ornamentalne i z przedstawieniami figuralnymi, na wieży dwa dzwony z 2 poł. XIX w.

Stepnickie zabytki ruchome są pod stałą opieką właścicielską, w ostatnich latach zostały poddane zabiegom konserwatorskim, także przy udziale finansowym samorządu gminnego.

Prace odbudowy po pożarze, remontowe, renowacyjne kościoła p.w. Św. Jacka w Stepnicy prowadzone były w ostatnich latach również przy udziale funduszy MKiDN oraz samorządu Województwa Zachodniopomorskiego, a także przy znacznym udziale Gminy Stepnica.

Wykaz obiektów ruchomych z terenu gminy Stepnica dostępny jest w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie²⁰.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW (WEZ)

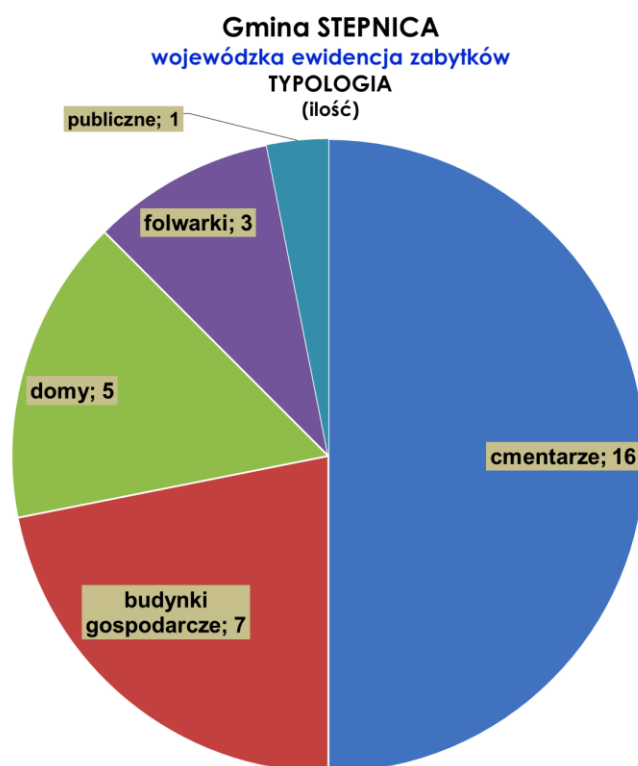
Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej

²⁰ Ze względu na możliwe różnice w interpretacji zapisów ilościowych w ewidencjach WKZ, sprawy związane z zabytkami ruchomymi wymagają każdorazowych, indywidualnych konsultacji w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie.

ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Stepnica ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”²¹.

Zgodnie z w/w wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków gminy Stepnica obejmuje **42 obiekty i obszary (uwaga: wykaz WEZ wymaga konsultacji z WKZ i aktualizacji, ponieważ zawiera powtórzenia – 5 obiektów, obiekty nieistniejące – 6, w tym nowe budynki na miejscu historycznych oraz 2 obiekty/obszary wpisane do rejestru zabytków)**. Największą grupę w tej ewidencji stanowią cmentarze (przykościelne, ewangelickie, komunalne, cmentarz żydowski), budynki gospodarcze (w tym ryglowe stodoły) i budynki mieszkalne. Oprócz tego ujęte są pojedyncze budynki, tj. leśniczówka, restauracja, kościół, mleczarnia. Ewidencja nie obejmuje parków dworskich. Najwięcej obiektów w tej grupie zabytków znajduje się w Stepnicy, a następnie w Gąsierzynie i Widzieńsku. W sensie chronologicznym dominują obiekty XIX-wieczne oraz z przetomu XIX/XX wiek. Unikatowym obiektem w tej grupie jest niewątpliwie XIX-wieczna restauracja (dawna tawerna) w stylu charakterystycznym dla zabudowy miejscowości kurortowych.

Stan zachowania obiektów w wojewódzkiej ewidencji zabytków jest zróżnicowany. Nieużytkowane cmentarze ewangelickie są w większości zaniedbane i zdewastowane. Zespoły folwarczne są znacznie zdewaloryzowane, z ubytkami zabudowy gospodarczej.

²¹ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego1) z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym w/w. rozporządzenia.

Wojewódzka ewidencja zabytków jest zbiorem otwartym, a wszelkie (nowe) wpisy dokonane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków **wymagają uwzględnienia takiego obiektu w Gminnej Ewidencji Zabytków.**

Wykaz obiektów nieruchomych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków – **załącznik nr 2.**

Wykaz 113 stanowisk archeologicznych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków – **załącznik nr 3.**

5.3. INNE

Na terenie gminy Stepnica nie występują obiekty/obszary uznane przez Prezydenta RP za **Pomnik Historii.**

Na obszarze gminy nie powołano **Parku Kulturowego.**

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY STEPNIKA

Przedstawione poniżej dokumenty gminy Stepnica zawierają zapisy poświęcone zabytkom i dziedzictwu kulturowemu na terenie gminy.

6.1 STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY STEPNIKA, zwane dalej „SUIKZP 2018”

(Uchwała XXXVI/313/06 Rady Miejskiej w Stepnicy z dnia 23 czerwca 2006 roku wraz ze zmianami z lat 2009, 2011, 2012, 2014, 2016, 2018 – tekst ujednolicony z 2018 r.)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną gminy. Studium uwarunkowań nie jest wprowadzanie aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązuje reguła zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium.

Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Jednym z podstawowych celów polityki przestrzennej jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, jako świadectwa nawarstwień kulturowych i historycznych, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Obecnie obowiązujące Studium zostało przyjęte uchwałą nr XXVIII/295/18 Rady Miejskiej w Stepnicy z dnia 10 października 2018 roku w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stepnica. Zatwierdzone wówczas zmiany wynikały m.in. z potrzeby ochrony nowo zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych (w obrębach Jarszewko i Żarnowo). Przy opracowywaniu ustaleń dotyczących zasobów zabytkowych i krajobrazu kulturowego jako materiały wyjściowe wykorzystano: wytyczne konserwatorskie (2005 r.), wytyczne archeologiczne (2005 r.), *Skrócone Studium Ruralistyczne* (1996 r.).

Obszar gminy Stepnica charakteryzuje się przede wszystkim naturalnym bogactwem walorów i zasobów bioróżnorodności przyrody oraz niezwykłych walorów krajobrazowych (leśnych i nadzalewowych).

Obszary chronione i obszary Natura 2000

Na terenie Gminy Stepnica została wyznaczona Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000, jako sieć obszarów chronionych. W jej skład wchodzi m. in.: **Zalew Szczeciński i Rozłoka Odrzańska** – obejmujące obszary specjalnej ochrony ptaków,

Ujście Odry i Zalew Szczeciński – jako specjalne obszary ochrony siedlisk **Łąki Skoszewskie** – będące częścią największego kompleksu torfowisk na Pomorzu Zachodnim, w obrębie których znajduje się także park podworski (leśny) w Czarnocinie,

Puszcza Goleniowska – uznawana za kompleks leśny o najwyższych walorach przyrodniczych o ponadregionalnym znaczeniu,

Ostoja Goleniowska – obejmująca swym zasięgiem m. in. teren gminy Stepnicy z dolinami rzek Gowienica, Stepnica, Wołczenica oraz sąsiadujące z nimi torfowiska.

Rezerваты i pomniki przyrody

Rezerwat torfowiskowy "Czarnocin" – ustanowiony w 1974 r. Miejsce występowania rzadkich i cennych gatunków roślin, w szczególności woskownicy europejskiej i długosza królewskiego. Planowane jest objęcie ochroną całego kompleksu Lasów Czarnocińskich o powierzchni 419 ha.

Rezerwat torfowiskowo-faunistyczny "Olszanka" – utworzony w 1998 r. w zachodniej części Puszczy Goleniowskiej w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu bagiennej lasu olszowego i torfowiska bałtyckiego oraz rzadkich i ginących gatunków zwierząt. Z roślin chronionych występują tu m. in.: długosz królewski, widłak jałowcowaty oraz rosiczka okrągłolistna. Na uwagę zasługują także miejsca łęgowe i odpoczynkowe bielika.

Rezerwat przyrody "Białodrzew Kopicki" – powołany w 1985 r. Rezerwat o powierzchni 10,5 ha stanowi fragment wybrzeża Zalewu Szczecińskiego. Ochronie podlega terasa zalewowa o powierzchni 2,5 ha oraz litoral Kopickiej Mielizny o powierzchni 8 ha. Dominującą rolą powołania rezerwatu jest zachowanie wodnej strefy litoralu i aluwialnej terasy z rzadką roślinnością wodną, szuwarową i zaroślową oraz fragmentu lasu łęgowego.

Stanowisko dokumentacyjne "Góra Zielonczyn" – utworzone w 2005 r. w sprawie ustanowienia stanowiska dokumentacyjnego przyrody nieożywionej pod nazwą "Góra Zielonczyn" po byłej kopalni piasku w zboczu wzgórza morenowego.

Użytek ekologiczny "Torfowisko koło Krokorzyc" – utworzone w 2010 r. jako torfowisko przejściowe będące siedliskiem przyrodniczym Natura 2000 i trzęsawisko z rzadkimi chronionymi gatunkami roślin (torfowce *Sphagnum*, bagno zwyczajne *Ledum Palustre*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*). Obiekt stanowi miejsce występowania chronionych ptaków i płazów.

Na terenie gminy znajdują się kilka **pomników przyrody** o szczególnych wartościach naukowych, wyróżniających się indywidualnymi cechami w tym m. in. cis pospolity o obwodzie 150 cm i wysokości 10 m rosnący na terenie leśnictwa Żarnówko czy dąb szypułkowy przy ul. B. Krzywoustego 39 w Stepnicy.

W dokumencie „**SUIKZP 2018**” jako cenne **tereny zieleni** (o walorach ekologicznych, estetycznych, kulturowych) wymieniono m.in. **dawne parki dworskie** (Czarnocin, Bogusławie, Łąka) jak również **starodrzew cmentarny**, a we wskazanych do opracowania pracach planistycznych i opracowaniach uzupełniających znalazł się „Program ochrony i rewitalizacji zabytkowych założeń parkowych (SUIKZP 2018, s. 121).

W Studium **opisano także najważniejsze elementy dziedzictwa kulturowego**, zamieszczono wykazy **obiektów zabytkowych i obszarów do zachowania i ochrony** (wpisanych do rejestru zabytków, proponowanych do wpisu do rejestru zabytków,

znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz stanowisk archeologicznych w obrębie strefy „W-II” i „W-III”).

Dla najcenniejszych kulturowo obszarów wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej: „A” (ściślej ochrony konserwatorskiej), „B” (pośredniej ochrony konserwatorskiej) oraz „K” (ochrony krajobrazu) – w obrębie których obowiązują określone zakazy i nakazy mające na celu ochronę od zniszczenia znajdujących się na tych terenach zabytków.

Strefy ochrony konserwatorskiej obowiązujące w gminie Stepnica to:

strefa konserwatorska „A” wyznaczona w miejscowościach:

- **Stepnica – działka kościelna,**
- **Widzieńsko – teren dawnego nadleśnictwa,**
- **Żarnowo – kościół neogotycki, XIX w.;**

W strefie „A” obowiązują następujące ustalenia:

Ochronie podlega:

- rozplanowanie ulic i placów oraz ich zachowane oryginalne nawierzchnie;
- historyczne linie zabudowy;
- historyczne granice działek i szerokości frontów zabudowy;
- istniejąca zabudowa o walorach zabytkowych (wpisana do rejestru zabytków lub zakwalifikowana do rejestru);
- historyczne formy zabudowy;
- zieleń komponowana, jej układ i skład gatunkowy;
- mała architektura (ogrodzenia, bramy, pomniki);

Warunki ochrony:

- obowiązuje trwałe zachowanie historycznego układu przestrzennego, ze wszystkimi elementami (drogi, place, linie zabudowy, kompozycja wnętrza architektonicznych i krajobrazowych);
- ochrona, konserwacja i rewitalizacja zachowanych, głównych elementów układu przestrzennego;
- usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących;
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej;
- wszelka działalność budowlana wymaga zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- obowiązuje wymóg konsultowania i uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wszelkich zmian i podziałów nieruchomości oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszelkich obiektów będących w strefie;

strefa konserwatorska „B” wyznaczona w miejscowości:

- **Stepnica – ul. Kościuszki**

W strefie „B” obowiązują następujące ustalenia:

Ochronie podlega:

- rozplanowanie ulic i placów (z uwzględnieniem możliwości zachowania pierwotnych nawierzchni);
- historycznie ukształtowane działki siedliskowe, ze szczególnym uwzględnieniem szerokości frontów poszczególnych parceli;

- rozplanowanie zabudowy poszczególnych zagród i charakterystycznego usytuowania domu mieszkalnego;
- architektoniczna forma zabudowy (istniejącej i uzupełniającej): gabaryty, kształty dachów, zasadnicza kompozycja elewacji;
- zieleń komponowana (obsadzenie ulic, starodrzew w obrębie siedlisk) – układ i skład gatunkowy;

Warunki ochrony:

- utrzymanie zasadniczych elementów historycznego układu przestrzennego;
- rewaloryzacja i modernizacja obiektów o wartościach kulturowych;
- docelowe usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących;
- nowe obiekty należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy, występujących w obrębie miejscowości;
- obowiązuje wymóg konsultowania i uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie:
 - budowy nowych obiektów,
 - kształtowania zabudowy o określonych gabarytach i bryle,
 - przebudowy i remontów, a także zmiany funkcji obiektów figurujących w wykazie zabytków architektury i budownictwa,
 - zmian historycznie ukształtowanych wnętrz ruralistycznych.

strefa konserwatorska „K” wyznaczona w miejscowościach:

- **Bogusławie – cmentarz żydowski,**
- **Budzień – cmentarz ewangelicki, XIX w.,**
- **Czarnocin – cmentarz ewangelicki i park leśny,**
- **Gąsierzyno – cmentarz przykościelny i XIX w. cmentarz ewangelicki,**
- **Kopice – cmentarz przykościelny i cmentarz ewangelicki,**
- **Łąka – założenie parkowe,**
- **Śtepnica – cmentarz przy ul. Krzywoustego,**
- **Śtepniczka – cmentarz przykościelny i cmentarz ewangelicki,**
- **Spalona Wieś (Świętowie) – cmentarz przykościelny,**
- **Żarnowo – plac przy kościele i cmentarz ewangelicko-katolicki**

W strefie „K” obowiązują następujące ustalenia:

Ochronie podlega:

- historyczne ukształtowanie granicy parków, cmentarzy i ogrodów przydomowych;
- kompozycja zieleni: rozplanowanie i skład gatunkowy;
- układ dróg i alejek w obrębie parków i cmentarzy;
- mała architektura: ogrodzenia, bramy;
- nagrobki, krzyże, ogrodzenia kwater i inne zachowane elementy urządzenia cmentarzy

Warunki ochrony:

- zachowanie historycznych granic założeń krajobrazowych;
- utrzymanie integralności zespołów pałacowo-parkowych, parków, cmentarzy i alei (nie należy dzielić tych obszarów na działki użytkowe);

- rewaloryzacja zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, np. ubytki w zadrzewieniu uzupełnić tymi samymi gatunkami drzew, zaleca się także stosowanie gatunków trwałych i długowiecznych;
- gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej (np. zdewaloryzowane założenia cmentarne);
- prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnego systemu wodnego oraz zachowania naturalnych zadrzewień nad brzegami cieków wodnych;
- obiekty kubaturowe na terenie parków mogą być lokalizowane tylko na miejscu dawnej zabudowy, przy odpowiednim wkomponowaniu w historyczne założenia krajobrazowe;
- uporządkować tereny dawnych (ob. nie użytkowanych) cmentarzy, a zachowane zabytki sepulkralne zabezpieczyć – np. w formie lapidarium;
- wszelkie prace renowacyjne, porządkowe, wycinki drzew wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków, a w przypadku założeń wpisanych do rejestru zabytków – zezwolenia WKZ.

6.2. USTALENIA OCHRONY W MIEJSCOWYCH PLANACH ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY STEPNICA

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 (art. 18 i 19) – ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które jako akty prawa lokalnego stanowią podstawę planowania przestrzennego.

Polityka przestrzenna gminy Stepnica zakłada realizację planów w chwili stwierdzenia realnej potrzeby ich uchwalenia. Obecnie obowiązuje tutaj 13 m.p.z.p., co stanowi 1% pokrycia powierzchni gminy²². Dotychczas nie opracowano miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego - **z uwagi na wartości kulturowe** - dla obszarów objętych ochroną konserwatorską w Stepnicy oraz wsiach: Bogustawie, Budzień, Czarnocin, Gąsierzyno, Kopice, Stepniczka, Świątowie, Widzieńsko, Żarnowo. W 2016 roku przyjęto uchwałą Rady Miejskiej m.p.z.p. dla terenów w obrębie ewidencyjnym Żarnowo, który swoim zasięgiem objął też założenie parkowe we wsi Łąka (ochrona strefą „K”)²³.

6.3. GMINNE PROGRAMY OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gmina Stepnica wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając dwukrotnie Gminny Program Opieki nad Zabytkami obowiązujący w latach 2013–2016 oraz 2018–2021.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2013–2016

(Uchwała nr XIX/197/13 Rady Gminy Stepnica z dn. 13 lutego 2013 roku)

²² Dane statystyczne zaczerpnięto z *Raportu o stanie gminy Stepnica za 2020 rok*, (s.32-34), ze strony internetowej UMiG. link: file:///E:/Dane%20u%C5%BCytkownika/Pobrane/raport_o_stanie_gminy_2020.pdf

²³ Uchwała nr XIII/143/16 Rady Miejskiej w Stepnicy z dn. 4 sierpnia 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny położone w obrębie ewidencyjnym Żarnowo – gmina Stepnica. Uchwała ustaliła też strefę „WII” i „WII” częściowej ochrony stanowisk archeologicznych w w/w obrębie.

W Programie przyjęto następujący cel priorytetowy:

Zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego – elementów wizerunku gminy, zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych oraz wykorzystanie ich w celach turystycznych i podkreślenie atrakcyjności gminy.

W zaplanowanych działaniach zmierzających do realizacji celu priorytetowego **podkreślono m.in. konieczność** (GPOnZ 2013–2016, s. 46–47):

- przyspieszenia prac nad powstawaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ujęcie w ich treści warunków i zasad ochrony zabytków;
- realizacji założeń ujętych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stepnica;
- aktualizacji gminnej ewidencji zabytków jako podstawowego źródła wiedzy na temat stanu zachowania obiektów zabytkowych;
- kontynuacji wsparcia finansowego z budżetu gminy na zadania pozwalające poprawić estetykę budynków mieszkalnych, w tym również budynków o cechach zabytkowych;
- wsparcia w staraniach o dofinansowanie ze środków zewnętrznych renowacji zabytków, ze szczególnym uwzględnieniem kościoła p.w. Św. Jacka Odrowąża w Stepnicy.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2018 – 2021

(Uchwała nr XXIV/251/18 Rady Miejskiej w Stepnicy z dn. 29 marca 2018 roku)

W założeniach programowych dokumentu wymieniono następujące priorytety:

1. dbałość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie;
2. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków;
3. odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów;
4. poprawa estetyki otoczenia obiektów zabytkowych;
5. dbałość o stan zabytkowych cmentarzy wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
6. rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem turystyki jednodniowej i weekendowej;
7. promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym;
8. edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego;

Określone w dokumencie zadania kontynuują cele wyznaczone we wcześniejszym GPOnZ. Za ważne uznano: ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy (SUiKZP, m.p.z.p., inne dokumenty programowe), stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS), opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy (także z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej), dofinansowanie prac budowlanych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych. Szczególną uwagę zwrócono na rewaloryzację dawnych cmentarzy, obiektów często pomijanych w działaniach jst.

W zapisach obu Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami (na lata 2013 – 2016 oraz 2018 – 2021) podkreślono ustawowy obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji GPOnZ (w cyklach dwuletnich), sprawozdania takie zostały sporządzone i przedłożone Radzie Miejskiej²⁴.

Działania gminy Stepnica w zakresie realizacji opieki nad zabytkami przedstawiane są także w corocznych *Raportach o stanie gminy*, udostępnionych na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy. Po analizie bieżących sprawozdań (za lata 2018, 2019, 2020) **można stwierdzić wykonywanie przez gminę Stepnica konkretnych zadań opiekuńczych przy najcenniejszych zabytkach.**

Według *Raportów*, w ostatnich trzech latach, prowadzono następujące działania na rzecz opieki nad zabytkami i lokalnym dziedzictwem kulturowym:

- dotacje z budżetu gminy na prace przy zabytkach nieruchomych i ruchomych (kościół w Stepnicy wraz z wyposażeniem oraz kościół w Żarnowie);
- wsparcie finansowe i organizacyjne UMiG przy odnalezieniu i ekspozycji barokowych płyt nagrobnych (z XVIII w.) w kościele parafialnym w Stepnicy;
- promocja zabytków w ofercie turystycznej (foldery, film „Stepnica 360° z lotu ptaka”, tablice informacyjne – drogowskazy z lokalizacją zabytków, przystań w Stepnicy otrzymała imię kapitana Roberta Hilgendorfa);
- promocja walorów historycznych i obiektów zabytkowych w szkołach gminnych (np. w Szkole Podstawowej w Stepnicy w ramach zajęć dydaktycznych dla klas 1-3 oraz 4-6 wprowadzono zajęcia edukacyjne pn. wychowanie regionalne, młodzież gimnazjalna uczestniczyła w realizacji projektu MUZEUM MIGRACJI, poznając historię okresu przesiedleń na Pomorzu Zachodnim po 1945 roku, zabytki sakralne omawiane są także na lekcjach religii i festynach, w listopadzie młodzież porządkuje zaniedbane groby na dawnych cmentarzach ewangelickich);
- utworzenie lapidariów na cmentarzu w Kopicach i Stepnicy (z aranżacją fragmentów płyt i pomników nagrobnych z dawnych cmentarzy ewangelickich w Stepniczce i Gąsierzynie).
- monitorowanie stanu zabytków wpisanych do rejestru zabytków (w tym monity do WKZ w sprawie złego stanu technicznego domu ryglowego w Miłowie (groźącego zawaleniem)).

6.4. PLAN OCHRONY ZABYTKÓW NA WYPADEK KONFLIKTU ZBROJNEGO I SYTUACJI KRYZYSOWYCH

Zgodnie z §3 ust. 1 pkt. 1-3 i zgodnie z §1 ust. 1 i 2 pkt. 1-4 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153) obowiązek sporządzenia planu ochrony zabytków posiadają jednostki organizacyjne posiadające zabytki, gminy, powiaty, województwa i kraj. Wg §7

²⁴ Źródło: ankiety dla jst opracowane w ramach sprawozdań z realizacji WPOnZ na l. 2017 – 2020, prowadzonych przez BDZ.

niniejszego rozporządzenia plany ochrony zabytków winny zostać sporządzone w nieprzekraczalnym terminie 9 miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia. Gmina Stepnica opracowała plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

6.5. STRATEGIA ROZWOJU GMINY STEPNICA DO ROKU 2025

(Uchwała nr XXX/327/14 Rady Miejskiej w Stepnicy z dnia 29 maja 2014 r.)

Jest to kluczowy dokument planistyczny pokazujący długofalowe kierunki rozwoju gminy. Przy tworzeniu strategicznego programu działania Miasta i Gminy Stepnica skoncentrowano się na ocenie wewnętrznych zasobów gminy, jej atutów i problemów. Jako zewnętrzne ograniczenia przyjęto położenie geograficzne, obowiązujący w Polsce system legislacyjny, poziom rozwoju gospodarczego i stan finansów publicznych, ponieważ zagadnienia te tylko w ograniczonym stopniu mogą być przedmiotem lokalnej polityki samorządu.

W dokumencie przyjęto 3 cele strategiczne:

- I - Rozwój gminnej gospodarki opartej na turystyce,
- II - Jakość życia mieszkańców gminy,
- III - Dobrostan środowiska naturalnego.

Przeprowadzona przez autorów analiza SWOT uwzględnia jako „silne strony” kultury w gminie Stepnica: „niemały i urozmaicony zasób obiektów związanych z gospodarczą i kulturową historią gminy Stepnica” oraz naturę i krajobraz „jako atrakcyjną scenografię i kontekst różnorodnych zdarzeń kulturalnych” [załącznik nr 1, s. 133]. W zakresie „Turystyka” przy uznaniu, że do stron mocnych gminy należą „interesujące zabytki architektury sakralnej i inne”, autorzy dostrzegli jednocześnie słabość w postaci „braku dobrej promocji obiektów zabytkowych i turystycznych” [zał. nr 1, s. 129]. Kolejne wymienione „słabe strony” to m. in. „niewystarczający system informacji turystycznej, brak szlaków turystyki konnej, brak dobrej promocji obiektów zabytkowych i turystycznych”, w obszarze kultura „brak produktów kulturalnych gminy o znaczeniu regionalnym i postrzeganie kultury w skali gminnej”. Jako „szanse” podkreślone zostały „tradycje żeglarstwa i wykorzystanie Stepnicy jako mariny na Zachodniopomorskim Szlaku Żeglarskim w potencjale organizowanych w Szczecinie The Tall Ships Races oraz możliwość połączenia gminnych szlaków turystycznych z istniejącymi o zasięgu regionalnym”. Jako „zagrożenia” zdefiniowano „marginalizację kultury pod presją efektów gospodarczych” (Strategia s. 129-133.)

Dokument podaje, że: „misją gminy Stepnica do roku 2025 jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju zapewniającego wysoką jakość życia jej mieszkańcom. Następujący już od 2014 r. zanik zasileń budżetu gminy, jakie miały miejsce w latach 2007-2013 jest zidentyfikowanym systemowym deficytem, z którym trzeba się zmierzyć. Wyjście naprzeciw temu wyzwaniu jest misją gminy w horyzoncie czasowym do 2025 r.” (Strategia Rozwoju s. 118).

„Wizja gminy obejmuje przyszły status Człowieka, Gminy w której mieszka i Naturalnego Środowiska, które go otacza” (Strategia, s. 119).

Dokument Strategia Rozwoju Gminy Stepnica do roku 2025, w odniesieniu do punktu 2.6.2. Dziedzictwo kulturowe podkreśla ujęte w gminnej ewidencji obiektów chronionych obiekty zabytkowe takie jak cmentarze wyznaniowe (żydowskie, ewangelickie, katolickie), domy mieszkalne, stodoły, budynki gospodarcze, młyn, stawy nawigacyjne, zespół folwarczny i szkoły. Uwzględnia również „imponującą aktywność mieszkańców, którzy rekonstruują przeszłość Stepnicy. Wykazują się bardzo szeroką wiedzą na ten temat, gromadzą zbiory fotografii, pocztówek, artefaktów, wymieniając poglądy, co stanowi cenny kapitał w tworzeniu małej ojczyzny”. (strategia s. 38)

Jednak w opracowanym tabelarycznym zestawieniu potencjałów w obszarze 4) Dziedzictwo kulturowe zwraca uwagę brak uwzględnienia powyższych zapisów dotyczących dziedzictwa kulturowego.

Realizację wizji gmina opiera m. in. o cele strategiczne. Jednym z nich jest cel strategiczny I – Rozwój gminnej gospodarki opartej na turystyce, uwzględniający powstanie obiektu z funkcją centrum konferencyjnego z „oryginalną, wręcz awangardową architekturą najwyższej klasy, wpisaną harmonijnie w krajobraz, wyrażającą odróżniającą się od stereotypowych obiektów...” (strategia s. 123.). Opracowanie projektu mającego na celu powiązanie żeglarstwa z turystyką p.n. „Velostrada Stepnica–Kołobrzeg”. Projekt uwzględniałby wykorzystanie linii dawnej kolejki wąskotorowej dla rowerzystów, następnie rejsu na Bornholm (z możliwością wcześniejszego wypożyczenia sprzętu pływającego). Założenia w ramach realizacji powyższego celu strategicznego zawierają również powstanie Centrum hippiki z częścią hotelową, stajniami i areną widowiskową, kompleksu pływających, całorocznych domków, ogrodu zoologicznego, zlotu balonów. (Strategia s.124).

Cel strategiczny II – Jakość życia mieszkańców gminy, wskazuje na potencjał związany z historią gminy Stepnica poprzez m. in. zainicjowanie powstania muzeum Stepnicy oraz opracowanie wystawy zgromadzonych materiałów historycznych.

6.6. STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI GMINY STEPnica DO ROKU 2020

(Uchwała nr IV/31/11 Rady Gminy Stepnica z dn. 28 marca 2011 roku),
obecnie opracowywana jest nowa strategia

Dokument opracowany na lata 2011–2020 przedstawia 7 długoterminowych celów strategicznych, wśród których znalazły się:

2. Wykreowanie nowych oraz opisanie istniejących atrakcji i produktów turystycznych gminy,
4. Uznanie ekoturystyki jako głównej osi działań turystycznych,
7. Wykorzystanie potencjału Zalewu Szczecińskiego dla rozwoju gminy.

Wśród planowanych działań wymieniono m. in.:

- promocja gminy poprzez nawiązywanie do historii gminy,
- rozwój sieci rowerowej, pieszej i konnej,
- rozwój szlaków wodnych kajakowych i żeglarskich,

- utworzenie sieci punktów widokowych, rozbudowa plaż wiejskich i pól biwakowych,
- poprawa oznakowania atrakcji turystycznych i szlaków turystycznych, stworzenie sieci szlaków turystycznych o zasięgu transgranicznym, udokumentowanie historii i funkcji Zalewu Szczecińskiego, utworzenie punktu informacji turystycznej w Stepnicy,
- utworzenie muzeum rybactwa i wędkarstwa na terenie portu w Stepnicy,
- utworzenie marki turystycznej pod nazwą „Osada Rybacka w Stepnicy”,
- utworzenie w Czarnocinie centrum edukacji ekologiczno-przyrodniczej.

Dokument zawiera też propozycję utworzenia stałej ekspozycji zabytków archeologicznych pochodzących z prac wykopaliskowych na terenie gminy, które „mogły by stanowić element promocyjny dla Gminy Stepnica” oraz wydanie monografii gminy Stepnica, gdyż „praca tego typu nie tylko miałaby na celu wyeksponowanie historii gminy lecz także budowę silniejszych więzi mieszkańców z przeszłością miejsca, w którym mieszkają”.

Gmina wydała w 2014 r. monografię, ale niestety poświęconą wyłącznie samej miejscowości Stepnica – „Dzieje Stepnicy”. Na swoje opracowanie nadal oczekują pozostałe miejscowości z terenu gminy.

Wysunięto też propozycję, by budynek dawnej szkoły w Czarnocinie mógł pełnić funkcje edukacyjne z ekologii i ochrony przyrody, wykorzystując do realizacji zadań także park podworski.

Strategia zakładała także wykorzystanie w celach promocyjnych znanych postaci z historii regionu. Postulat ten zrealizowano w odniesieniu do postaci znanego żeglarza ze Stepnicy Roberta Hilgendorfa, który stał się patronem przystani w Stepnicy.

Kolejną postacią, którą planowano uhonorować był urodzony w Stepnicy malarz Manfred Schatz, który mógł stać się inspiracją dla plenerów rzeźbiarskich i malarskich oraz wystaw poplenerowych.

Większość założeń strategii nie została zrealizowana w planowanym okresie i ponownie wprowadzona do Strategii Rozwoju Gminy do 2025 r.

Dokument *Strategia Rozwoju Turystyki Gminy Stepnica do roku 2020* skończył już ważność, obecnie opracowana jest nowa strategia na kolejne lata.

Według **Raportu o Stanie Gminy Stepnica za 2020 r.:**

„Kontynuowano promocję gminy poprzez pozyskanie kolejnych elementów podkreślających jej bliski kontakt z żeglugą, rybołówstwem, jako element historii regionu oraz atrakcję turystyczną. Mowa tu o dwóch kotwicach i nitowanej boi, które zostały wydobyte przez Urząd Morski w Szczecinie, podczas prac na wodach Zalewu Szczecińskiego w ramach inwestycji „Modernizacja toru wodnego Świnoujście-Szczecin do głębokości 12,5 m”. Na podstawie umowy użyczenia eksponaty zostały przekazane do ekspozycji Gminie Stepnicą przez Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, do którego zgodnie z prawem należą po wydobyciu. Elementy te zabezpieczono i odrestaurowano, a ich historię spisano i zamieszczono na tablicach informacyjnych. Jedna z kotwic została umieszczona naprzeciwko bramy wjazdowej do Portu Przeładunkowego, druga wraz z boją spoczęła na przystani im. Kapitana Roberta Hilgendorfa”.

Szlaki turystyczne w gminie Stepnica

Szlak rowerowy R66 – międzynarodowy okrężny szlak rowerowy w Polsce (województwo zachodniopomorskie) i Niemczech (Meklemburgia-Pomorze Przednie) poprowadzony terenami położonymi nad Zalewem Szczecińskim oraz w Puszczy Wkrzańskiej i Puszczy Goleniowskiej. Na terenie gminy Stepnica przechodzi przez Czarnocin i Stepnicę.

Międzynarodowy szlak rowerowy R-66 „Wokół Zalewu Szczecińskiego” – jest częścią Międzynarodowego Szlaku Kolarskiego „Wokół Zalewu Szczecińskiego”. Przez gminę przebiega 35 kilometrowa jego część. Szlak biegnie od Nowego Warpna przez Szczecin, Goleniów, Stepnicę, Kamień Pomorski, Wolin do Świnoujścia, następnie przez teren Niemiec Meklemburgię – Pomorze Przednie, okrąży z drugiej strony Zalew.

Znakowany krajowy szlak pieszy (zielony) – Szlak Stepnicko-Rokicki przechodzący przez Stepnicę, Widzieńsko (zabytkowa leśniczówka), Zielonczyn, Stepnicę, Stepniczkę, Gąsierzyno, Kopice, Czarnocin. W opisie szlaku do dziedzictwa kulturowego regionu odwołania pojawiają się przy Stepnicy, Stepniczce, Gąsierzynie, Widzieńsku i Czarnocinie.

Szlak pielgrzymkowy Świętego Jakuba – częściowo pokrywa się z drogą rowerową R-66. Na terenie gminy wiedzie drogą wojewódzką przez Łąkę i Racimierz, następnie przez podmokłe łąki i torfowiska i dociera do Czarnocina. Całość tego odcinka przebiega po obszarze objętym ochroną w ramach programu NATURA 2000. Następnie trasa prowadzi do Stepnicy wzdłuż brzegów zalewu, przez Kopice, Gąsierzyno, Piaski Małe, Stepniczkę. Po minięciu Stepnicy przebiega przez Bogusławie w kierunku Widzieńska, mijając Ośrodek Edukacji Przyrodniczej, Leśnej i Łowieckiej Kotlinka.

Pomorska droga św. Jakuba – jest częścią europejskiego szlaku pielgrzymkowego do katedry w Santiago de Compostela w Hiszpanii. Istniejąca od ponad tysiąca lat Droga św. Jakuba jest jednym z najważniejszych chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych.

Szlak kajakowy Gowienica–Stepnica

Trasa o długości 57 km zaczyna się w okolicach Burowa i prowadzi przez Puszcę Goleniowską do wód Roztoki Odrzańskiej (Zalewu Szczecińskiego) obok Stepnicy.

Szlak kajakowy rzek Gowienicy i Stepnicy łącznie wynosi ok. 57 km. Jest to jeden z najdłuższych i najciekawszych szlaków kajakowych okolic Szczecina. Zalicza się do szlaków trudniejszych, gdyż wymaga to od uczestników znajomości techniki pływania kajakiem. Pokonanie całej trasy zajmuje ok. 3–4 dni. Można je połączyć z przepłynięciem równocześnie Roztokę Odrzańską i Jezioro Dąbie do przystani PTTK lub do przystani na południowym brzegu Jeziora Dąbie. Na całym szlaku rzeka silnie meandruje w niezaludnionych terenach leśnych. Na trasie spływu znajduje się Świbno, w którym urodził się kapitan Robert Hilgendorf - legendarny żeglarz, zwany Diabłem z Hamburga, jeden z najwybitniejszych kapitanów żaglowców frachtowych przełomu XIX i XX wieku., oraz Stepnica z jej zabytkami.

Ścieżka rowerowa Bogusławie–Widzieńsko–Babigoszcz – trasa ścieżki biegnie po nasypie kolejki wąskotorowej. Na trasie ścieżki znajdują się wiaty z ławkami dla turystów i tablice informacyjne. Długość trasy ok 11 km.

Ścieżka Przyrodnicza Europejskiej Unii Ochrony Wybrzeża – ścieżka na terenie Parku Natury Zalewu Szczecińskiego w okolicy miejscowości Czarnocin. Przeznaczona dla ruchu pieszego, rowerowego i konnego. Powstała w wyniku realizacji projektu - "Odra Delta Nature Park: Demonstrating Active Nature Management As A Path To Sustainable Development" (PINMATRA /2002/026). Ideą utworzenia Parku było wypracowanie niekonwencjonalnego modelu zarządzania ochroną przyrody na terenie cennym przyrodniczo i unikatowym w skali Europy. Na trasie ścieżki znajdują się mapy i tablice edukacyjne omawiające gatunki flory i fauny Parku, a także zadane miejsca do odpoczynku i rekreacji. Na terenie Parku hodowane są koniki polskie oraz krowy rasy Limousine i Scottish Highland (szkocka wyżynna).

Leśna Ścieżka Edukacyjna na terenie Leśnictwa Stepnica – ścieżka znajduje się ok. 500 m od Leśniczówki Leśnictwa Stepnica. Na trasie ścieżki znajduje się 12 przystanków tematycznych ukierunkowanych na edukację leśną dzieci i młodzieży. Po prawej stronie ścieżki znajduje się Ośrodek Edukacji Przyrodniczo – Leśnej „Kotlinka” z miejscem na wypoczynek i ognisko.

Leśna Droga Turystyczna Stepnica–Goleniów – oznakowana i udostępniona dla ruchu kołowego trasa turystyczna biegnie przez miejscowości Goleniów i Stepnica i lasy Puszczy Goleniowskiej. Trasa łączy się z leśną ścieżką edukacyjną przy Ośrodku Edukacji Przyrodniczo-Leśnej i Łowieckiej "Kotlinka" Koła Łowieckiego "Szarak". Szlak może być wykorzystywany także do wędrówek pieszych, rowerowych i nordic walking.

Przystań Żeglarska im. Kapitana Roberta Hilgendorfa w Stepnicy – jest częścią **Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego**. Znajduje się na obszarze pomiędzy częścią basenu przeladunkowego, a częścią rybacką w Porcie Morskim w Stepnicy. Wcześniej nazywana była przystanią w basenie rybackim, uchwałą Nr V/56/15 Rady Miejskiej w Stepnicy z dnia 30-06-2015 r. w sprawie nadania nazwy przystani jachtowej w Stepnicy nadano jej imię im. Kapitana Roberta Hilgendorfa. Obiekt jest dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Oprócz mariny w Stepnicy w Gminie Stepnica znajdują się dwie przystanie w Gąsierzynie i Kopcach.

Stowarzyszenia działające na terenie gminy

Spośród działających w gminie Stepnica stowarzyszeń jedynie dwa z nich, oprócz głównych celów działania, mają także zapisy odnoszące się do dziedzictwa kulturowego gminy lub kultury i sztuki ogólnie pojętej.

Stowarzyszenie na Rzecz Wybrzeża jest organizacją pozarządową utworzoną w 1996 r., która zgodnie ze statutem realizuje następujące cele: aktywną ochronę przyrody na cennych przyrodniczo nadzalewowych obszarach wodno-błotnych, edukację przyrodniczą i ekologiczną oraz współpracę ze społecznościami lokalnymi. Stanowi

także forum dla działań integrujących zainteresowanych rozwojem zrównoważonym w strefie wybrzeża, **z uwzględnieniem elementów kultury i sztuki.**

Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Stepnickiej – Lokalna Organizacja Turystyczna - bierze staty, aktywny udział w integracji społeczności lokalnej. Wnioskodawca i współorganizator realizacji otwartych konkursów m. in. na wsparcie realizacji zadania publicznego w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego m. in. „Prowadzenie zajęć dziennikarskich na terenie Gminy Stepnica”, „Niepodległa – warsztaty malarskie”, „Warsztatów fotograficzno-ekologicznych” – prowadzonych w ramach międzynarodowego projektu „We young people see the nature”, prowadzonego z holenderskim partnerem Natuurmonumenten oraz szkołą Jana Tinbergena College w Roosendal.

Od 2005 roku działa też **Stowarzyszenie Miłośników Kościoła w Stepnicy**, które zajmuje się pozyskiwaniem środków finansowych na odbudowę wieży kościelnej (organizacja festynów, loterii).

Przynależność Gminy do stowarzyszeń

Gmina Stepnica należy do następujących stowarzyszeń:

- **Lokalna Grupa Rybacka „Zalew Szczeciński”** (z siedzibą w Świnoujściu), działająca na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów rybackich (w tym gminy Stepnica) prowadzącego do poprawy jakości życia społeczności związanych z rybactwem (w tym aplikowanie o środki zewnętrzne);
- **Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie Szanse Bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego.** Dzięki członkostwu w LGD gmina otrzymała dofinansowanie na budowę pomnika rybaka w Stepnicy oraz wyposażenie w stroje zespołu folklorystycznego *Stepniczanie*, a także na budowę miasteczka rowerowego wraz z przebudową dwóch placów zabaw w Stepnicy. Gmina mogła się też zaprezentować w specjalnym wydawnictwie promocyjnym dotyczącym gmin członkowskich.
- **Stowarzyszenie na Rzecz Bezpieczeństwa Powiatu Goleniowskiego**, które wspiera inicjatywy społeczne zmierzające do poprawy skuteczności działań na rzecz bezpieczeństwa, organizuje konkursy dla dzieci szkolnych, spotkania z seniorami w zakresie poprawy ich bezpieczeństwa.
- **Stowarzyszenie Szczeciński Obszar Metropolitalny.** W ramach członkostwa w 2021 r. gmina uczestniczyła w projekcie „Bezpieczna droga do szkoły. Standardy projektowania infrastruktury pieszo-rowerowej”.
- **Związek Małych Portów Morskich.** W ramach działalności gmina prezentowana jest w publikacjach i przewodnikach po morskich portach, uczestniczy w projektach popularyzujących wśród żeglarzy porty zrzeszone w ramach związku.
- **Związek Miast Polskich.** Przynależność do stowarzyszenia pozwala na wymianę doświadczeń poprzez udział w seminariach, szkoleniach, gwarantuje pomoc merytoryczną i wsparcie eksperckie, umożliwia wpływ na legislację, poszerza kontakty zagraniczne, pozwala na organizację wspólnej powierzchni wystawienniczej na targach polskich i zagranicznych.

- **Celowy Związek Gmin R-XXI z siedzibą w Nowogardzie.** Celem związku jest ochrona środowiska poprzez zagospodarowanie odpadów komunalnych w sposób racjonalny, optymalny i zgodny z prawem, a także realizacja zadań założonych w polityce ekologicznej na terenach gmin tworzących związek.

6.7. LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY STEPNIKA NA LATA 2017–2023

(Uchwała nr XXVII/283/18 Rady Miejskiej w Stepnicy z dnia 8 sierpnia 2018 roku)

Lokalny Program Rewitalizacji jest jednym z dokumentów operacyjnych, uszczegóławiających zapisy sformułowane na poziomie celów i zadań wyznaczonych w Strategii Rozwoju Gminy.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Stepnica na lata 2017–2023 opisuje 4 cele strategiczne, wśród których wskazany jest m. in. cel operacyjny 3.3. Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego.

LPR wskazuje, że w ramach Programu Operacyjnego *Infrastruktura i Środowisko* przewidziane są możliwości wspierania przedsięwzięć dotyczących m.in. remontów obiektów zabytkowych (termomodernizacja).

Według dokumentu *Raport o Stanie Gminy w 2020* w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, zrealizowany został projekt dotyczący termomodernizacji budynku Urzędu Miasta i Gminy w Stepnicy. Zakres projektu obejmował m.in. wykonanie ocieplenia ścian elewacyjnych styropianem wraz z wyprawą i zachowaniem elementów ozdobnych ściany frontowej, remont drzwi frontowych, montaż okien PCV. Kwota dofinansowania projektu wyniosła 157 485,92 zł.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że wprowadzanie ociepleń elewacji i modernizacja historycznych budynków powodują zanikanie tradycyjnych detali architektonicznych i stolarek budowlanych. Mając na uwadze udokumentowanie tego typu zabytkowej substancji Biuro Dokumentacji Zabytków w 2003 r. opracowało 26 karty detalu architektonicznego opisujące zbiór zabytkowych stolarek okiennych i drzwiowych na terenie gminy Stepnica. W większości to obiekty z terenu m. Stepnica oraz Stepniczka i Żarnowo, a w planach jest wykonanie kolejnych kart dla obiektów w Gąsierzynie, Kopicach, Stepniczce, Żarnowie.

Współpraca Gminy Stepnica z organizacjami pozarządowymi

Systematycznie, poprzez własną stronę internetową Gmina publikuje ogłoszenia otwartych konkursów m. in. na wsparcie realizacji zadania publicznego w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Wśród dofinansowanych przez gminę i zrealizowanych zadań znalazły się m. in.:

- **„Warsztaty fotograficzno-ekologiczne”** realizowane w ramach międzynarodowego projektu **„We young people see the nature”**, prowadzonego z holenderskim partnerem Natuurmonumenten oraz szkołą Jana Tinbergena College w Roosendal. Celem projektu była nauka technik fotografowania, rozwijanie świadomości ekologicznej i wiedzy o przyrodzie. Pilotażowa edycja projektu rozpoczęła się w Czarnocinie. Realizacja projektu

przebiegała etapowo. I etap obejmował wyjazd młodzieży z opiekunami do Holandii, II etap – pobyt grupy holenderskiej w Czarnocinie (zajęcia prowadzono w otoczeniu Parku Natury Zalewu Szczecińskiego);

- **„Niepodległa – warsztaty malarskie”** organizowane z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Efektem realizacji zadania jest namalowany przez dzieci, rodziców i mieszkańców mural na ścianie przy Szkole Podstawowej w Racimierzu. Działanie zostało przeprowadzone przy udziale społeczności lokalnej: Ochotniczej Straży Pożarnej, ekip malarskich, absolwentów szkoły, artyści plastyka;
- „Prowadzenie zajęć dziennikarskich na terenie gminy Stepnica”;
- „Poetyckie inspiracje”;
- „Zajęcia rękodzielnicze”.

W 2021 r. Gmina Stepnica znalazła się wśród wyróżnionych w konkursie Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego **„Samorządowy Lider Współpracy z NGO 2021”**. Przedmiotem konkursowej oceny była współpraca prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2020 r. Wyróżniona współpraca prowadzona była przede wszystkim w obszarach działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej, wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Raport o stanie gminy Stepnica 2019 informuje, że realizowano „promocję gminy poprzez pozyskanie kolejnych elementów podkreślających jej bliski kontakt z żeglugą, rybołówstwem, jako element historii regionu oraz atrakcję turystyczną” – 2 kotwice i nitowana boja wydobyte przez Urząd Morski w Szczecinie podczas prac na wodach Zalewu Szczecińskiego, na podstawie umowy użyczenia od Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. Elementy te zabezpieczono i odrestaurowano, a ich historię spisano i zamieszczono na tablicach informacyjnych (Port Przetadunkowy, przystań w Stepnicy). Uzupełniły one ekspozycję złożoną z wcześniej pozyskanej łodzi rybackiej (plaża w Stepnicy) oraz 5 boi/pław które pełnią funkcję drogowskazów.

Zrealizowano również projekt "Budowa pomnika rybaka w Stepnicy oraz doposażenie w stroje zespołu folklorystycznego Stepniczanie". W centrum Stepnicy stanęła rzeźba wykonana z brązu przedstawiająca Rybaka Szczepana - legendarnego założyciela Stepnicy, autorstwa artysty plastyka Bohdana Ronina-Walknowskiego. Uzupełnieniem jest opracowana przez Mirosława Wacewicza legenda o losach Szczepana, umieszczona na stronie www Miasta i Gminy Stepnica.

6.8. DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW Z BUDŻETU GMINY STEPNICA

Gmina Stepnica udziela od roku 2010 dotacji na prace remontowe przy zabytkach na podstawie Uchwały nr XXVII/262/2010 z dnia 31 marca 2010 roku **w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** oraz Uchwały nr V/52/11 z dnia 31 maja 2011 roku zmieniającej uchwałę

wcześniejszą.

Poniższe zestawienie tabelaryczne przedstawia dofinansowania z budżetu gminy prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach w latach 2015 - 2020²⁵. Beneficjentami były parafie w Stepnicy i Żarnowie (od 2019 roku).

Podmiot otrzymujący Dotację	Obiekt zabytkowy i zakres prac objętych dotacją	Kwota dotacji	Uchwała Rady Miejskiej
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ GMINĘ STEPNICĄ W 2015 ROKU			
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jacka w Stepnicy	Kościół p.w. Św. Jacka w Stepnicy – osuszanie ścian	48 000,00 zł	Uchwała Nr XXVII/262/2010 z dn. 31.03. 2010 roku oraz Uchwała Nr V/52/2011 z dn. 31.05.2011 roku
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ GMINĘ STEPNICĄ W 2016 ROKU			
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jacka w Stepnicy	Kościół p.w. Św. Jacka w Stepnicy – osuszanie ścian	50 000,00 zł	j.w.
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ GMINĘ STEPNICĄ W 2017 ROKU			
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jacka w Stepnicy	Kościół p.w. Św. Jacka w Stepnicy	50 000,00 zł	j.w.
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ GMINĘ STEPNICĄ W 2018 ROKU			
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jacka w Stepnicy	Kościół p.w. Św. Jacka w Stepnicy	50 000,00 zł	j.w.
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ GMINĘ STEPNICĄ W 2019 ROKU			
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jacka w Stepnicy	kościół p.w. św. Jacka w Stepnicy – remont elewacji wieży z odtworzeniem boniowania	39 513,75 zł	j.w.
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Chrystusa Króla w Żarnowie	Kościół p.w. Chrystusa Króla w Żarnowie – wykonanie dokumentacji remontowej	9 930,00 zł	j.w.
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ GMINĘ STEPNICĄ W 2020 ROKU			
Parafia Rzymskokatolicka	Kościół p.w. Św. Jacka w Stepnicy - remont	25 000,00 zł	j.w.

²⁵ Zestawienie opracowane na podstawie danych zawartych w ankietach dotyczących realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami. Ankiety skierowane były przez BDZ do UG, UMiG, UM i dotyczą okresu sprawozdawczego (w dwuletnich cyklach) obejmującego lata 2015-2016, 2017-2018, 2019-2020.

p.w. Św. Jacka w Stepnicy	elewacji korpusu, naprawa dachu		
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Chrystusa Króla w Żarnowie	Kościół p.w. Chrystusa Króla w Żarnowie – opracowanie programu prac przy elewacjach, remont drzwi głównych	25 000,00 zł	j.w.

Według danych z Urzędu Miasta i Gminy Stepnica dotacja udzielona była także w roku 2021 – na wykonanie projektu dokumentacji II etapu prac remontowych przy kościele w Stepnicy (kwota dotacji celowej wyniosła 19 926,00 zł), a w bieżącym roku, w budżecie gminy, przewidziana jest kwota dofinansowania prac przy zabytkach w wysokości 50 000,00 zł.

UWAGA!

Zmiana ustawy z 2003 r. – wprowadzona w czerwcu 2017 r.²⁶ w zakresie art. 81.1 – daje jednostkom samorządu terytorialnego **możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy**, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

*Art. 81. 1. „W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane **przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków** może być udzielona przez organ stanowiący **gminy**, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.”*

Po zaktualizowaniu **Gminnej Ewidencji Zabytków** dla Gminy Stepnica zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów²⁷. Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych do podjęcia prac remontowych przy prywatnych nieruchomościach w poszanowaniu ich wartości zabytkowych.

Z uwagi na zmiany ustawy o ochronie zabytków (...) z 2003 r. - obowiązujące od 01.10.2018 roku w zakresie dofinansowań oraz zaostreżenia kar za świadome niszczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a te z mocy ustawy stanowią integralny element gminnej ewidencji zabytków) oraz zabytków archeologicznych²⁸ - **konieczne jest podjęcie przez samorząd gminy starań na rzecz opracowania stosownej informacji bądź szkoleń dla urzędników i właścicieli i użytkowników zabytków rejestrowych i ewidencyjnych**. Szkolenia prowadzi m.in. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, także we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

²⁶ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

²⁷ Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2018 r. stosuje taką możliwość, a pierwsze dotacje zostały przyznane w konkursie w 2019 r.

²⁸ Zagrożenie karą finansową od 500 zł do 500 000 zł.

6.9. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW (GEZ)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w GEZ w studiach i planach zagospodarowania, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw²⁹ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „*Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy*”³⁰.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (aktualizacja Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (aktualizacja Dz.U. z 2020, poz. 293, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków³¹.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,

²⁹ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego1) z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym w/w. rozporządzenia.

³¹ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w GEZ wskazany został w wojewódzkiej ewidencji zabytków, rejestrze zabytków, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Program opieki nad zabytkami 2022–2025 dla Gminy Stepnica poprzedziła weryfikacja obiektów znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

W GEZ gminy Stepnica znajdują się obiekty ujęte w rejestrze zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz zasób archeologiczny:

- ✓ zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, gospodarcze,
- ✓ użyteczności publicznej, techniki i przemysłu;
- ✓ układy przestrzenne (obszary), zespoły folwarczne;
- ✓ cmentarze – komunalne, wyznaniowe;
- ✓ stanowiska archeologiczne

Gminna Ewidencja Zabytków dla gminy Stepnica jest sporządzona w formie kart, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie.

Opracowanie GEZ powinno być zgodne z ustawowymi wymogami takimi jak: właściwy wzór karty i jego merytoryczna zawartość, wypełnienie jej zgodnie z instrukcją opracowaną przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (obowiązująca od września 2019 r.) Oznacza to – dla wykonawcy – konieczność przeanalizowania dostępnych materiałów archiwalnych takich jak np. karty ewidencyjne w zasobie WUOZ, merytorycznego ich zweryfikowania jeśli występują w nich błędy (szczególnie, że część z nich powstała w l. 70-80 XX w.) oraz wizję lokalną w terenie i wykonanie fotografii.

Ponieważ gminy dysponują listami obiektów w WEZ – rozestanymi przez WUOZ w 2010 r, bez ich weryfikacji, stąd tak istotny jest profesjonalizm autorów GEZ. Efektem końcowym w przypadku gm. Stepnica jest ustawowo wymagane uzgodnienie z WUOZ gminnej ewidencji zabytków, a następnie jej przyjęcie przez samorząd³².

Ma to swoje konsekwencje np. w konkursie dotacji Samorządu WZ na prace przy zabytkach, gdzie wymagana jest karta indywidualna dla każdego obiektu będącego w GEZ.

³² Uwaga: dla GPONZ jest to zaopiniowanie przez WUOZ, a dla GEZ – uzgodnienie.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STEPNIKA

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Stepnica (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- cenne i zróżnicowane – aczkolwiek nieznaczne – zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych (dziedzictwo archeologiczne, historyczne świątynie, nekropolie, miejsca pamięci);
- dziedzictwo historyczne, swoiste *genius loci* Gminy Stepnica: zabytkowe układy ruralistyczne o metryce średniowiecznej i nowożytnej, historia rodzima związana z: księstwem pomorskim (Gryfici jako właściciele domeny stepnickiej), rozwojem rybactwa i żeglugi przybrzeżnej (trzy porty w Stepnicy), osady rybackie, znaczące postaci w rozwoju kultury (np. artyści malarze Robert Parlow czy Manfred Schatz, twórcy w k. XIX w. i na pocz. XX w.);
- atrakcyjność turystyczna regionu (położonego nad wodami Zalewu Szczecińskiego i terenach Puszczy Goleniowskiej) oraz bogata sieć szlaków turystycznych;
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stepnica” (ostatnia aktualizacja w 2018 roku) zawierające wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązującymi przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- Gminne Programy Opieki nad Zabytkami - uchwalane cyklicznie (począwszy od 2013 roku), zawierające cele i zadania na bieżąco realizowane przez samorząd gminy; obecnie obowiązujący GPOnZ opracowany jest wraz z kartami GEZ, ujmującymi także dziedzictwo archeologiczne Gminy Stepnica;
- opracowany plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- przynależność Gminy do stowarzyszeń: Lokalna Grupa Rybacka „Zalew Szczeciński”, Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie Szanse Bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego, Stowarzyszenia na Rzecz Bezpieczeństwa Powiatu Goleniowskiego, Stowarzyszenia Szczeciński Obszar Metropolitalny, Związku Małych Portów Morskich, Związku Miast Polskich, a także do Celowego Związku Gmin R-XXI z siedzibą w Nowogardzie.
- uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską (np. Strategia Rozwoju Gminy Stepnica do roku 2025);
- dobrze skonstruowany (formalno-prawnie) system dofinansowań z budżetu Gminy remontów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, nie będących w zasobach gminy;

- możliwość pozyskiwania zewnętrznych środków (krajowych, unijnych) na ochronę lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- samorządowe instytucje kultury – Miejsko Gminny Ośrodek Kultury w Stepnicy (zarządzający sześcioma świetlicami wiejskimi) oraz Gminna Biblioteka Publiczna;
- promocja gminy poprzez popularyzację historii i dziedzictwa kulturowego w tym przez stowarzyszenia i osoby fizyczne: wydarzenia o lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym zasięgu np. użycie nazwy „Stepnica” przez jednego z największych światowych armatorów (duńska firma A.P.Moller-Maersk Group jeden ze swoich kontenerowców nazwała MS Maersk Stepnica);
- duże zaangażowanie mieszkańców w życie społeczno-kulturalne, budowę „małej ojczyzny” (np. konsultacje społeczne przy opracowywaniu dokumentów strategicznych gminy, mieszkańcy z pietyzmem rekonstruuja przeszłość Stepnicy, gromadząc i popularyzując w mediach społecznościowych zbiory fotografii, pocztówek, artefaktów itp.);
- informacje o zabytkach i dziedzictwie kulturowym regionu stepnickiego zamieszczone na stronie internetowej UMiG;
- działalność zespołu ludowego „Stepniczanie” – jako przykład kultywowania tradycji i wartości niematerialnych regionu;
- historyczne nekropolie chronione są: przez wpisanie do rejestru zabytków lub ujęcie ich w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Wszystkie znajdują się w gminnej ewidencji zabytków. Nakłada to na właściciela/użytkownika konieczność uzyskania opinii, zaleceń/pozwoleń Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie przed podjęciem jakichkolwiek działań na ich obszarze;
- bliskość i dobre skomunikowanie z dużymi aglomeracjami miejskimi (Szczecin, Goleniów) - co daje możliwość współpracy z placówkami muzealnymi i kulturalnymi (wykłady, prelekcje, prezentacje popularyzatorskie, warsztaty edukacyjno – historyczne);
- strona internetowa dotycząca walorów gminy: <https://www.stepnica.org/>;
- Przystań Żeglarska przy Kanale Młyńskim w Stepnicy, przystań im. Kapitana Roberta Hilgendorfa w Porcie Morskim w Stepnicy oraz dwie małe przystanie na trasie ZSŻ w Gąsierzynie i Kopicach;
- pozyskanie elementów podkreślających bliski kontakt gminy z żegluga, rybołówstwem, jako element historii regionu oraz atrakcję turystyczną - dwóch kotwic i nitowanej boi, które zostały wydobyte przez Urząd Morski w Szczecinie, podczas prac na wodach Zalewu Szczecińskiego i przekazane do ekspozycji Gminie Stepnica.

7.2. SŁABE STRONY

- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wsi o wartościach kulturowych;
- zagrożenie wprowadzeniem zabudowy (leśniczowej, jednorodzinnej) na obszary objęte strefą ochrony konserwatorskiej „K” (dawne cmentarze, ob. nieużytkowane);

- pogarszający się stan techniczny części budynków wiejskich, co skutkuje m.in. skreśleniem ich z gminnej ewidencji zabytków, a w konsekwencji fizycznym unicestwieniem;
- niewystarczające eksponowanie pod względem turystycznym obszarów gminy na których występują wartościowe obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków;
- brak dofinansowań z budżetu gminy remontów obiektów ujętych w GEZ, co może stwarzać realne zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego gminy Stepnica;
- część historycznych nekropolii w stanie zaniedbania, wymaga prac porządkowych.
- niewykorzystany potencjał historyczny – pod kątem rozwoju turystyki i rekreacji; niewielka oferta agroturystyczna w obiektach zabytkowych (noclegowa i żywieniowa);
- brak konnych szlaków turystycznych, niewykorzystany potencjał uprawiania turystyki konnej;
- brak oferty (Biblioteka i Gminny Ośrodek Kultury) propagującej dziedzictwo kulturowe i ideę izb regionalnych, mogących w sposób profesjonalny rozwijać wiedzę o ziemi stepnickiej i wypełniać także misję edukacyjną;
- słaba promocja działań kulturalnych i edukacyjnych związanych z malarzami pochodzącymi ze Stepnicy takimi jak Robert Parlow (1835-1901) czy Manfred Schatz (1925–2004), który opracował własny, impresjonistyczny styl malowania zwierząt w ruchu;
- brak stosownej polityki samorządu zachęcającej do inwestycji ewentualnych nowych użytkowników obiektów zabytkowych (w tym ujętych w GEZ). Rozważenie możliwości ulg podatkowych lub partnerstwa publiczno-prywatnego;
- dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), stosowanie blacho-dachówki, skutkujące obniżeniem walorów zabytkowych (szczególnie na obszarach wiejskich);
- niewystarczające wykorzystanie wszystkich możliwych źródeł dofinansowania działań w sferze ochrony i opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym;

7.3. PERSPEKTYWY

- ✓ Stepnica jest gminą eksponującą dobrze utrzymane zabytkowe budowle, z rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną.
- ✓ Miejsko Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminna Biblioteka Publiczna jako animatorzy działań w sferze promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, także o zasięgu ponadregionalnym, tworzące zaplecze merytoryczne dla samorządu gminy, inicjujący kolejne wydarzenia kulturalne inspirujące i wzbogacające miejscową społeczność.

- ✓ Nawiązanie współpracy z instytucjami kultury w Szczecinie, Goleniowie w celu propagowania wiedzy o dziedzictwie kulturowym ziemi stepnickiej.
- ✓ Tworzenie warunków dla wszystkich właścicieli zabytków poprzez np. porozumienia publiczno-prywatne, publiczno-publiczne, skutkujące zwiększeniem udziału w działalności turystycznej.
- ✓ Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków na całym obszarze gminy.
- ✓ Zachowane walory kulturowe wsi ziemi stepnickiej.
- ✓ Rozwój agroturystyki we wsiach o walorach i cechach sprzyjających tej funkcji oraz bazy związanej z turystyką żeglarską.
- ✓ Funkcjonowanie sieci gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych zagrodach.
- ✓ Systematyczny rozwój szlaków turystycznych.
- ✓ Kontynuacja promocji poprzez pozyskanie kolejnych artefaktów podkreślających bliski kontakt gminy z żeglugą, rybołówstwem, jako elementem historii regionu oraz atrakcję turystyczną.
- ✓ Dobry poziom realizacji architektonicznych. Kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji. Możliwość powołania komisji opiniującej projekty koncepcyjne zabudowy terenów wiejskich.
- ✓ Powstanie zintegrowanego systemu opieki, zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- ✓ Zagospodarowanie turystyczne dostosowane do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służące rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie.
- ✓ Liczne - na dobrym poziomie merytorycznym i edytorskim – wydawnictwa dotyczące historii i jej świadectw na ziemi stepnickiej, w tym opracowania monograficzne.
- ✓ Społeczeństwo świadome historii Pomorza Zachodniego, ziemi stepnickiej, a tym samym akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną – swojską - przestrzeń.
- ✓ stała współpraca z podmiotami działającymi na rzecz zachowania historycznego dziedzictwa kulturowego (np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Szczecinie), skutkującymi szkoleniami dla właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych.
- ✓ Aktywny udział w corocznych wydarzeniach Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa.
- ✓ Powołanie Izby Regionalnej związanej z tradycjami lokalnego rybactwa, żeglarsstwa, leśnictwa.
- ✓ Coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
- ✓ Wprowadzenie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- ✓ Utworzenie w strukturze Urzędu Gminy stanowiska ds. zabytków.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STEPNIKA

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **gminy Stepnica** atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (**z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego**);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny Gminy oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;

- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana – parki, nekropolie);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- przypisanie wszystkich zadań związanych z opieką nad zabytkami (GEZ, przepisy prawne, dofinansowania prac remontowych i konserwatorskich, edukacja i promocja) - do określonego stanowiska w strukturze Urzędu Gminy;
- ochrona zabytków gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Cel perspektywiczny 2 – Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Miasta i Gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej.

Cel perspektywiczny 3 – budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeba jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk, realizowanych w różnych terminach;

- wykreowanie wiodącego wydarzenia kulturalnego związanego z dziedzictwem kulturowym integrującego różne środowiska;
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);
- budowa instytucji muzealnej, także w oparciu o inicjatywy prywatne

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE – CELE OPERACYJNE – ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w latach 2022–2025 na mocy uchwały Rady Miejskiej w Słupicy

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2022–2025 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków (karty sporządzone w 2022 roku)	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, w tym: uzgodnienie kart GEZ z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i następnie przyjęcie GEZ Zarządzeniem Burmistrza bądź Uchwałą Rady Miejskiej. 2. Zamieszczenie kart GEZ na stronie www. Urzędu Miasta i Gminy. 3. Budowa komputerowej bazy danych o zabytkach (np. osobna zakładka na stronie UMiG) – do 2025 r.
	Sukcesywne sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	Możliwość sporządzenia m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Słupica (SUiKZP 2018)
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	Rozważenie możliwości wystąpienia do WKZ o wpisanie do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań

	Przypisanie do określonego stanowiska w UMiG wszystkich zadań w zakresie opieki nad zabytkami, turystyki i promocji regionu	Rozważenie wpisania do zakresu obowiązków określonego, stałego stanowiska – wszystkich zagadnień związanych z opieką nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym Gminy Stepnica (monitorowanie stanu zabytków, dotacje, GEZ, edukacja, promocja)
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi zespołami zieleni komponowanej (cmentarze – ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, parki podworskie – Bogusławie, Czarnocin, Łąka)	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi parkami i nekropoliami (z uwzględnieniem Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego) we współpracy np. z Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, NID – w miarę posiadanych środków finansowych)
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	Monitoring stanu zachowania zabytków ujętych w GEZ poprzez zamieszczenie informacji o nich w systemie informacji geoprzestrzennej (z bieżącymi uwagami o zmianach, remontach)
	Wsparcie remontów historycznych obiektów na obszarze gminy Stepnica wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością gminy	- sakralnych - świeckich (kontynuacja działań, wsparcie finansowe i organizacyjne) w miarę posiadanych środków finansowych
	Udzielanie informacji o możliwości pozyskania dofinansowania obiektów zabytkowych	1. Organizacja szkolenia lub cyklu szkoleń dotyczących dofinansowań obiektów zabytkowych (w zakresie ustaleń formalno-prawnych, zgodności z ustaleniami prawa miejscowego, bieżących zmian w przepisach, etc.)- we współpracy np. z Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, NID 2. Wsparcie merytoryczne Gminy dla wnioskodawców ubiegających się o dofinansowania prac remontowych i konserwatorskich
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną	Oznakowanie zabytków na terenie gminy Stepnica zgodnie z odpowiednimi przepisami
	Opieka nad historycznymi	Możliwość zlecenia prac

	nekropoliami gminy Stepnica	pielęgnacyjno-utrzymeniowych na terenie cmentarzy historycznych lub wykonanie ich we własnym zakresie, w uzgodnieniu z WUOZ o. Szczecin; Oznakowanie/umieszczenie plansz informacyjnych
	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnych wzorców architektonicznych w nowych realizacjach – promocja tradycyjnego budownictwa	Zorganizowanie konkursu architektonicznego promującego dobre przykłady – we współpracy z Biurem Dokumentacji Zabytków Instytucją Kultury Samorządu Województwa - przewidywana realizacja w latach późniejszych
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2022–2025 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	Oznakowanie istniejących ścieżek i tras turystycznych wykorzystujących warunki środowiska kulturowego w miarę posiadanych środków finansowych
	Budowa produktu turystycznego	Wykorzystanie potencjału dziedzictwa historycznego o walorach ponadlokalnych (np. żegluga, rybołówstwo)
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej – tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych) według istniejącego wzoru. 2. Przewodniki po zabytkach gminy (nie tylko rejestrowych) – w wersji papierowej i/lub cyfrowej (aplikacja, strona www gminy itp.) - kontynuacja dotychczasowych działań - w miarę posiadanych środków finansowych
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnym wykorzystaniu dotacji z różnych programów	Zamieszczanie informacji o możliwościach dofinansowania np. na stronach www UMiG

	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	Organizacja cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, w Urzędzie, Miejsko Gminnym Ośrodku Kultury) ze specjalistami konserwatorami, architektami (współpraca z BDZ, Stowarzyszeniem Konserwatorów Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa)
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2022 - 2025 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeba jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży	Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, szkołach), ze specjalistami konserwatorami, architektami, archeologami (współpraca z BDZ, SKZ, NID, Muzeum Narodowym w Szczecinie); Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie w instytucjach kultury i budynkach użyteczności publicznej wystaw, pokazów nt. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	1. Organizacja wystaw nt. historii regionu (np. <i>Średniowieczna osada rybacka w Stepnicy</i> , <i>Kurort – dawniej i dziś</i> , <i>Plenery malarskie nawiązujące do tradycji malarstwa Manfreda Schatza i Roberta Parlowa</i>), a także dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (MGOK biblioteka, świetlice wiejskie). 2. Inicjatywa powołania w szkołach przedsięwzięć takich jak np. Koła Detektywów Historii z możliwością utworzenia grupy rekonstrukcyjnej
	Promocja znaczenia gminy Stepnica dla nauki o Pomorzu (archeologii, historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	Ujęcie w planach MGOK cyklu spotkań z osobistościami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi (np. we współpracy z BDZ – spacerzy wirtualne, warsztaty plastyczne)

	Podjęcie działań edukacyjno – popularyzatorskich związanych z kultywowaniem pamięci narodowej i promowaniem postaw patriotycznych	Przygotowanie lekcji historii, otwartych wykładów na tematy związane z historią najnowszą regionu stepnickiego; kontynuacja projektu <i>Mobilnego Muzeum Migracji</i> , współpraca z lokalnymi stowarzyszeniami
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Promocja dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych (w tym strony www. partnerów np. BDZ, SKZ, itp.)
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom np.: albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (z cyklu dawniej i dziś) w miarę posiadanych środków finansowych
	Utworzenie samorządowej jednostki muzealnej	Utworzenie muzeum lub izby regionalnej w Stepnicy, mogącej w sposób profesjonalny rozwijać wiedzę o ziemi stepnickiej i wypełniać także misję edukacyjną
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	Organizacja wydarzeń tematycznych organizowanych przez Miejsko Gminny Ośrodek Kultury, stowarzyszenia, osoby prywatne (np. właścicieli obiektów historycznych) – np. historia rybołówstwa, żeglugi, nawigacji, wystawy i plenery poświęcone malarzom stepnickim, koncerty folklorystyczne (organizacja „Stepnickich spotkań z folklorem”)
	Organizacja dorocznych obchodów Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy	Udział w obchodach ZDD i EDD na obszarze gminy (sierpień-październik), we współpracy z koordynatorami (BDZ Szczecin)
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznym, architektonicznym, historycznym)	Kontynuacja wydarzeń lub ich inicjacja

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2022–2025) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.

Po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie Miejskiej sprawozdanie z jego realizacji.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne – wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Stepnica w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego i innych. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, specjalistycznymi instytucjami kultury, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne – monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne – edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz **zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki przyjęte za miarodajne) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Miasta Koszalin) lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych m.p.z.p.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Poniżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne – budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczone

z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów i instytucji podległych
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Stępnica można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe – priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet "Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna”
 - Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjna i in.)

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<https://www.gov.pl/web/kultura>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny³³

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program dotacyjny pn. „Wspólnie dla dziedzictwa” jest adresowany do organizacji pozarządowych, jego zadaniem jest wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego. Maksymalna kwota dofinansowania to 100.000 zł!

W ramach Programu przewidziano możliwość realizacji zadań w następujących kategoriach:

1. „Wolontariat dla dziedzictwa” - zadania polegające na włączeniu wolontariuszy w prace porządkowe przy zabytkach i ich otoczeniu, przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa oraz prace zmierzające do wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiającymi zachowanie zabytków i ich wartości.
2. „Upowszechnianie dziedzictwa” - zadania polegające na identyfikowaniu, badaniu i dokumentowaniu lokalnego dziedzictwa, a także szerokim społecznym upowszechnianiu i promowaniu wiedzy na jego temat. Podejmowane w tej kategorii działania, to m.in. prace przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu, badaniu i dokumentowaniu dziedzictwa i wszelkie działania edukacyjne i propagujące dziedzictwo oraz wiedzę na jego temat.

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych

³³ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

„Samorząd dla Dziedzictwa”

Konkurs ma przyczynić się do popularyzacji obowiązku tworzenia i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, a co za tym idzie zwiększenia świadomości oraz poczucia odpowiedzialności społecznej za dziedzictwo w naszym bezpośrednim otoczeniu. Osiągnięcie statusu laureata ma mieć nie tylko wymiar prestiżowy. Ma być jednocześnie motywacją do wzmożonej aktywności w kolejnych latach i czytelnym sygnałem dla lokalnych społeczności, że dbałość o dziedzictwo powinno być procesem ciągłym, długoletnim i gruntownie przemyślanym. To pomost pomiędzy gminami a właścicielami zabytków, który może sprawić, że program przyczyni się do istotnego rozwoju czy też aktywnego zarządzania zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy na płaszczyźnie społecznej, kulturowej lub komercyjnej.

Zabytkomania

„Zabytkomania” to konkurs skierowany do pasjonatów sztuki filmowej oraz historii, którzy poprzez swoje prace chcą pokazywać i popularyzować dorobek materialny oraz duchowy poprzednich pokoleń. Celem konkursu, oprócz rozwijania pasji filmowej wśród młodych ludzi, jest upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz nawiązywanie więzi społecznej z lokalnym dziedzictwem.

Konkurs filmowy „Zabytkomania” jest dofinansowany ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022. http://nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/KONKURSY/

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa – w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciw-włamaniamiowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. ustawy o *ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek – także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. **„Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”** (od 2018 r.) Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2021 r. wyniosła 1,8 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, **dokumentacje**. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego³⁴

UWAGA: RPO WZ na lata 2021–2027 czeka na wdrożenie

Obecnie (marzec 2022) zakończyły się konsultacje społeczne projektu programu „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego”. Szczegółowe informacje dostępne są na stronie internetowej: rpo.wzp.pl.

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie

UMWZ ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 40, 70-421 Szczecin;

infolinia: 800 34-55-34; e-mail: gpi@wzp.pl

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie lpi@koszalin@wzp.pl

Budżety samorządów lokalnych – gmina Stepnica

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określone w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne. Gmina Stepnica podjęła uchwałę, na mocy której możliwe jest wspieranie prac remontowych i konserwatorskich dla właścicieli/użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków na swoim terenie.

Gmina pomaga proboszczom/administratorom zabytków sakralnych w uzyskaniu dotacji na cele konserwacyjno-remontowe obiektów sakralnych ze źródeł zewnętrznych.

Samorząd Gminy Stepnica po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stepnica na lata 2022-2025 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków – w miarę możliwości budżetowej - na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

³⁴ Należy monitorować wdrożenie RPO na lata 2021-2027.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW – zabytki nieruchome z terenu gminy Stępnica wpisane do rejestru zabytków - stan na 31.03.2022 r.

[Rejestr zabytków - BIP Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie \(alfatv.pl\)](#)

I.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu	Nr decyzji	Dawny nr rej.
1	Miłowo	Budynek mieszkalny nr 28	1842 r.	1262	10.02.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/15/92	1207
2	Stępnica	Kościół p.w. Św. Jacka	1741 r.	1264	05.12.1963	Kl.20/41/63	412
3	Widzieńsko	Założenie d. leśnictwa (teren)	1829 r.	1523	18.11.1992	PSOZ/Sz-n/III/5340/88/92	1217
4	Widzieńsko	Leśniczówka z budynkiem gospodarczym i posesją	1829 r.	1523	24.03.1972	Kl.I.6801/1/72	719
5	Żarnowo	Kościół p.w. Chrystusa Króla	1843-1859	1804	14.12.2018	DZ.5130.27.2018.IW	-
6	Żarnowo	Cmentarz przykościelny	XV w.	1804	14.12.2018	DZ.5130.27.2018.IW	-

Załącznik 2

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW – zabytki nieruchome z terenu gminy Stępnica ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

(na podstawie zał. nr 2 do pisma znak DZ – 4142/96/AR/KM/2010, z późn. zmianami)

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowanie	Uwagi BDZ – 2022 r.
1	Bogusławie	Dz. nr 6/11 obecnie obręb 1 Stępnica	cmentarz żydowski	1 poł. XIX w.	Włączony pismem DZ.5140.50.2018.IW z dnia 12.04.2018 r.
2	Bogusławie	Dz. nr 4/67, 4/56, 4/23 i inne	zespół folwarczny	kon. XIX – l. 20. XX w.	
3	Budzień	Dz. nr 6/1	cmentarz	1 poł. XIX w.	
4	Budzień		cmentarz		powtórzenie poz. 3
5	Czarnocin		cmentarz	2 poł. XVIII w.	
6	Czarnocin	Dz. nr 173/19, 173/27, 173/23	zespół folwarczny	kon. XIX – l. 30. XX w.	częściowo rozebrany
7	Gąsierzyno		cmentarz	1 poł. XIX w.	I przykościelny
8	Gąsierzyno	Dz. nr 331	cmentarz	2 poł. XIX w.	II ewangelicki
9	Gąsierzyno		cmentarz		powtórzenie poz. 8

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Dataowanie	Uwagi BDZ – 2022 r.
10	Gąsierzyno	ul. Mickiewicza 11, dz. nr 82/3	stodoła	4 ćw. XIX w.	rygl.
11	Gąsierzyno	ul. Woj. Polskiego 27, dz. nr 6/3	stodoła	poł. XIX w.	rygl.
12	Kopice		cmentarz	1 poł. XVI w.	I przykościelny
13	Kopice	Dz. nr 135	cmentarz	2 poł. XIX w.	II ewangelicki
14	Kopice		cmentarz		powtórzenie poz. 13
15	Łąka	Dz. nr 36/7 i inne obr. Racimierz	zespół folwarczny	pocz. XIX – pocz. XX w.	częściowo rozebrany
16	Olszanka	Dz. nr 370/1 obr. Bogustawie	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	rygl.
17	Olszanka	Dz. nr 370/1 obr. Bogustawie	leśniczówka	pocz. XX w.	rygl.
18	Piaski Małe	Piaski Małe nr 5, Dz. nr 21/3	stodoła		nie istnieje – nowy budynek
19	Smogory		cmentarz	ok. 1940 r.	mogiła
20	Stepnica	ul. Kościuszki 14	budynek gospodarczy		nie istnieje
21	Stepnica	ul. Sikorskiego 19, dz. nr 301	budynek gospodarczy	3 ćw. XIX w.	rygl.
22	Stepnica	ul. Sikorskiego 19, dz. nr 301	budynek gospodarczy		powtórzenie poz. 21
23	Stepnica	ul. Krzywoustego 5, dz. nr 443/15	budynek mieszkalny		nie istnieje – nowy budynek
24	Stepnica	ul. Sikorskiego 27, dz. nr 309/2	budynek mieszkalny	2 ćw. XIX w.	zmodernizowany (zdewaloryzowany)
25	Stepnica	ul. Krzywoustego 56, dz. nr 138/5	chałupa	3 ćw. XIX w.	rygl.
26	Stepnica	Dz. nr 487	cmentarz	1 poł. XIX w.	I komunalny
27	Stepnica		cmentarz		powtórzenie poz. 26
28	Stepnica		cmentarz	1 poł. XV w.	II kościelny
29	Stepnica	ul. Świerczewskiego 7 ob. Stepniczka, Wolińska 7	mleczarnia i wytwórnia serów		nie istnieje
30	Stepnica	ul. Kościuszki 23, dz. nr 417/9	restauracja	XIX/X w.	rygl.
31	Stepnica	ul. Leśna 1, dz. nr 266/5	stodoła	poł. XIX w.	rygl.
32	Stepniczka	Dz. nr 161/2	cmentarz	pocz. XX w.	I ewangelicki
33	Świętowie		cmentarz	2 poł. XII w. ?	kościelny
34	Widzieńsko	Widzieńsko nr 2, dz. nr 249/6, 249/7	budynek gospodarczy	kon. XIX w.	rygl.
35	Widzieńsko	Widzieńsko nr 4, dz. nr 249/13	budynek gospodarczy	2 poł. XIX w.	przebudowany – nowa szopa

I.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Dataowanie	Uwagi BDZ – 2022 r.
36	Widzieńsko	Widzieńsko nr 2, dz. nr 249/6, 249/7	chałupa	kon. XIX w.	rygl.
37	Widzieńsko	Widzieńsko nr 4, dz. nr 249/13	chałupa	2 poł. XIX w.	przebudowany – nowy budynek
38	Widzieńsko	Dz. nr 253/12	cmentarz	1920 r.	ewangelicki
39	Zielonczyn		cmentarz	1920 r.	ewangelicki
40	Żarnowo		cmentarz	XV w.	kościelny wpisany do rejestru zabytków decyzją z dn. 14.12.2018 r.
41	Żarnowo	Dz. nr 683 obr. Racimierz	cmentarz komunalny	poł. XIX w.	
42	Żarnowo	Dz. nr 359 obr. Racimierz	kościół	Chrystusa Króla	Wpisany do rejestru zabytków decyzją z dn. 14.12.2018 r.

- 42 - obiekty i obszary ujęte w WEZ, w tym do wyłączenia:
 2 - obiekty / obszary wpisane do rejestru zabytków
 6 - nie istnieją (w tym nowe budynki na miejscu historycznych)
 5 - powtórzenia

Załącznik 3

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW – stanowiska archeologiczne z terenu gminy Stepnica

Lp	Obręb	Nazwa stanowiska	Nr w miejscowości	Nr arkusza AZP	Nr na arkuszu
1	Bogusławie	Stepnica	4	26-06	3
2		Stepnica	26	26-06	1
3		Stepnica	27	26-06	2
4		Stepnica	28	26-06	4
5		Stepnica	29	26-06	5
6		Stepnica	30	26-06	6
7	Czarnocin	Czarnocin	1	24-06	2
8		Czarnocin	2	24-06	1
9		Kopice	9	24-06	3
10	Gąsierzyno	Gąsierzyno	1	25-06	4
11		Gąsierzyno	2	25-06	5
12		Kopice	1	25-06	2
13		Kopice	2	25-06	1
14		Kopice	3	25-06	3
15	Jarszewko	Jarszewko	2	23-06	25
16		Jarszewko	3	23-06	26
17		Jarszewko	4	23-06	32
18		Jarszewko	7	23-06	23
19		Jarszewko	8	23-06	24

Lp	Obręb	Nazwa stanowiska	Nr w miejscowości	Nr arkusza AZP	Nr na arkuszu
20		Jarszewko	9	23-06	27
21		Jarszewko	10	23-06	28
22		Jarszewko	11	23-06	29
23		Jarszewko	12	23-06	30
24		Jarszewko	13	23-06	31
25		Jarszewko	17	23-06	22
26		Jarszewko	18	23-06	53
27		Jarszewko	19	23-06	54
28	Kopice	Kopice	4	24-06	8
29		Kopice	5	24-06	7
30		Kopice	6	24-06	6
31		Kopice	7	24-06	5
32		Kopice	8	24-06	4
33	Miłowo	Gąsierzyno	3	24-06	9
34		Miłowo	1	25-06	23
35		Miłowo	2	25-06	22
36		Miłowo	3	25-06	21
37		Miłowo	4	25-09	19
38		Miłowo	5	25-06	20
39		Miłowo	6	25-06	26
40		Stepnica	13	25-06	6
41	Miłowo i Stepniczka	Stepnica	16	25-06	11
42	Nad Gowienicą	Stepnica	19	25-06	28
43		Stepnica	20	25-06	27
44	Racimierz	Łąka	1	23-06	38
45		Łąka	2	23-06	40
46		Łąka	3	23-06	41
47		Łąka	4	23-06	43
48		Łąka	5	23-06	44
49		Łąka	6	23-06	45
50		Łąka	7	23-06	42
51		Łąka	8	23-06	46
52		Łąka	9	23-06	47
53		Łąka	10	23-06	48
54		Łąka	11	23-06	39
55		Racimierz	1	23-06	49
56		Racimierz	2	23-06	50
57		Racimierz	3	24-06	11
58		Racimierz	4	24-06	12
59		Racimierz	5	24-06	13
60		Racimierz	6	24-06	14
61		Racimierz	7	24-06	15
62		Żarnowo	1	24-06	29
63		Żarnowo	2	24-06	28
64		Żarnowo	3	24-06	20
65		Żarnowo	4	24-06	19
66		Żarnowo	5	24-06	17
67		Żarnowo	6	24-06	16

Lp	Obręb	Nazwa stanowiska	Nr w miejscowości	Nr arkusza AZP	Nr na arkuszu
68		Żarnowo	8	24-06	25
69		Żarnowo	9	24-06	23
70		Żarnowo	10	24-06	22
71		Żarnowo	13	24-06	18
72		Żarnowo	14	24-06	21
73		Żarnowo	15	24-06	24
74		Żarnowo	16	24-06	26
75		Żarnowo	17	24-06	27
76		Żarnowo	18	24-07	1
77		Żarnowo	19	24-07	2
78		Żarnowo	20	24-07	3
79		Żarnowo	21	24-07	4
80		Żarnowo	22	24-07	5
81		Żarnowo	23	24-07	6
82		Żarnowo	24	23-06	56
83		Żarnowo	25	24-06	36
84		Żarnowo	26	24-06	37
85		Żarnówko	1	24-06	30
86		Żarnówko	2	24-06	31
87		Żarnówko	3	24-06	32
88		Żarnówko	4	24-06	33
89	Stepnica 1	Stepnica	1	25-06	18
90		Stepnica	3	25-06	34
91		Stepnica	5	25-06	33
92		Stepnica	17	25-06	24
93		Stepnica	18	25-06	25
94		Stepnica	21	25-06	29
95		Stepnica	22	25-06	30
96		Stepnica	23	25-06	31
97		Stepnica	24	25-06	32
98	Stepniczka	Stepnica	2	25-06	10
99		Stepnica	6	25-06	17
100		Stepnica	7	25-06	16
101		Stepnica	8	25-06	9
102		Stepnica	9	25-06	15
103		Stepnica	10	25-06	14
104		Stepnica	11	25-06	8
105		Stepnica	12	25-06	7
106		Stepnica	14	25-06	13
107		Stepnica	15	25-06	12
108	Żarnowo	Jarszewko	5	23-06	33
109		Jarszewko	6	23-06	37
110		Jarszewko	14	23-06	34
111		Jarszewko	15	23-06	35
112		Jarszewko	16	23-06	36
113		Jarszewko	20	23-06	55

ILUSTRACJE

KOŚCIOŁY

Stepnica – kościół, część północno-zachodnia (1741 r.)

Żarnowo – kościół, część wschodnia (XV/XVI w.)

DWORY

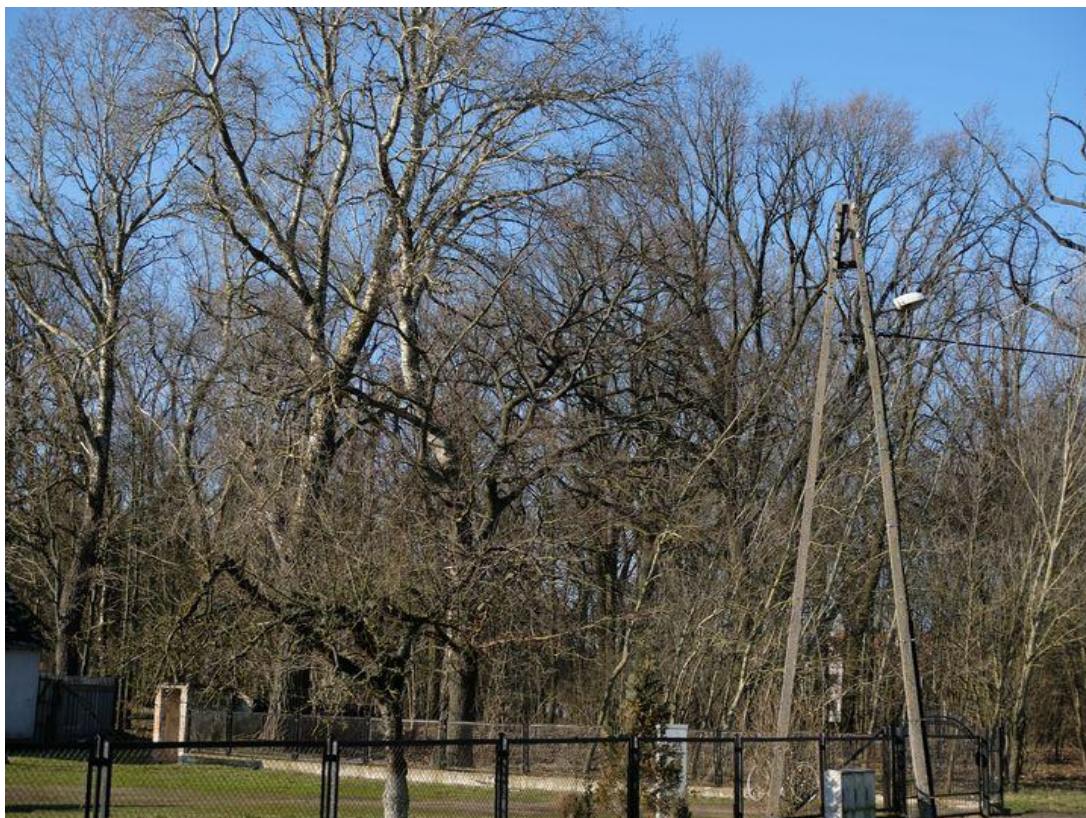

Bogusławie – dwór (I. 20. XX w.)

Czarnocin – dwór (pocz. XX w., obecnie bez cech stylowych)

PARKI PODWORSKIE

Czarnocin – park dworski (poł. XIX w.)

Czarnocin – park dworski (poł. XIX w.)

Bogusławie – park dworski (XIX w.)

Łąka – park dworski (XIX w.)

ZESPOŁY FOLWARCZNE

Bogusławie – widok na podwórze (XIX w.)

Bogusławie – lodownia folwarczna (XIX w.)

Czarnocin – widok na podwórze (XIX w.)

Łąka – widok na podwórze (pocz. XX w.)

BUDYNKI MIESZKALNE

Stepnica – ul. Krzywoustego nr 51 (1914 r.)

Stepniczka – ul. Barnima II nr 9 (1911 r.)

Miłowo – ryglowy dom nr 28 (1842 r.)

Stępnica – ul. Barnima II nr 2 (k. XIX w.)

BUDYNKI GOSPODARCZE

Gąsierzyno, ul. Mickiewicza nr 11 – ryglowa stodoła (3 ćw. XIX w.)

Kopice nr 30 – murowany budynek inwentarski (k. XIX w.)

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Stepnica, ul. Kościuszki 23 – dawna tawerna, ob. restauracja (pocz. XX w.)

Widzieńsko – założenie dawnego nadleśnictwa, ob. budynki mieszkalne (1829 r.)

CMENTARZE, UPAMIĘTNIEŃ

Budzień – cmentarz ewangelicki (1 poł. XIX w.)

Widzieńsko – cmentarz ewangelicki (leśny, pocz. XX w.)

Żarnowo – cmentarz komunalny - upamiętnienie I wojna światowa

Kopice – cmentarz ewangelicki - upamiętnienie I wojna światowa